

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hur slöjdlärare förhåller sig till kulturarv och slöjdtraditioner i sin undervisning idag

Anna Rinnarv, Ingela Nilsson

LAU350

Handledare: Jonas Hermansson

Rapportnummer: VT-07-2820-01

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen 41-60 poäng/ 61-80 poäng

Titel: Hur slöjdlärare förhåller sig till kulturarv och slöjdtraditioner i sin undervisning i dag

Författare: Anna Rinnarv, Ingela Nilsson

Termin och år: Vårterminen, 2007

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Jonas Hermansson

Examinator: Hillevi Prell

Rapportnummer: VT 07-2820-01

Bakgrunden till vår undersökning har varit att vi upplevt det problematiskt att motivera elever till att lära sig gamla grundläggande hantverkstekniker i skolslöjden. Vi hade läst nationella utvärderingen av slöjddämnet (NU-03) som visade stora skillnader i hur lärare och elever upplever att de utvecklades inom området, olika kulturer och kulturarv. Vår utgångspunkt har varit följande strävansmål i slöjdens kursplan: *"/.../"* "skall eleverna utveckla kännedom och intresse om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv" (Skolverket, 2000, s.1). Vår hypotes var att betydelsen av slöjddämnet förändrats och att det inte längre fokuserades på förut nämnda strävansmål i någon större utsträckning.

Vårt huvudsyfte med den här uppsatsen har varit att undersöka hur slöjdlärare utifrån kursplanen arbetar med att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna samt ett delsyfte har varit att undersöka hur viktigt de tyckte det är. Vi har genomfört vår studie i kvalitativ form. Våra frågor har besvarats dels genom tio enkäter men har även fördjupats med fyra efterföljande intervjuer. Det som framkom vid vår undersökning har vi jämfört med tidigare forskningsresultat inom området.

Resultaten visade att slöjdlärare tyckte det var viktigt att eleverna skapar förståelse och intresse för vårt kulturarv och slöjdtraditioner, därmed stämde inte den hypotes vi hade. Samtliga informanter ansåg att det främst var de gamla hantverksteknikerna som utgjorde det svenska kulturarvet samt de allra flesta betonade vikten av att kunskaperna sattes in i ett sammanhang så att eleverna fick ett helhetsperspektiv av svensk kulturtradition. Dessutom poängterades att det var viktigt att utgå från elevens erfarenheter samt också använda sig av nya medierande redskap så att undervisningen anpassas till det samhälle vi lever i idag. De didaktiska uppslagen gav inspiration och berikade våra tankar inför vår kommande yrkesverksamhet.

Innehållsförteckning

1 Bakgrund	1
2 Syfte	2
2.1 Problemformuleringar	2
3 Avgränsningar	2
4 Litteraturgenomgång	3
4.1 Begreppsförklaring	3
4.2 Historisk bakgrund	3
4.3 Slöjden i samhällsutvecklingen	7
4.4 Styrdokument	9
4.4.1 Slöjdundervisningen i relation till läroplanens utveckling	10
4.5 Slöjden som kulturfenomen.....	11
4.6 Teoretisk anknytning	12
4.7 Tidigare forskning	13
4.8 Aktuell forskning.....	15
5 Tillvägagångssätt	16
5.1 Val av metod.....	16
5.2 Val av undersökningsgrupp	17
5.3 Genomförandet av enkät och intervjuundersökningen.....	18
5.4 Bearbetning av svaren	18
5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	19
5.6 Etiska överväganden.....	19
6 Resultat	19
6.1 Enkät.....	19
6.2 Enkätresultat	20
6.2.1 Gamla hantverkstekniker – kulturarvet inom skolslöjden.....	20
6.2.2 Kulturarvets betydelse	21
6.2.3 Undervisningstid.....	21
6.2.4 Helhetsperspektiv	22
6.2.5 Analys enkät	23
6.3 Intervjuresultat.....	24
6.3.1 Varför är det viktigt att förmedla kulturarv?	24
6.3.2 Tid och ork räcker inte till	25
6.3.3 Motivation och lust att lära.....	25
6.3.4 Vad är svenskt kulturarv?	26
6.3.5 Analys - intervjuresultat	26
7 Diskussion	27
7.1 Metoddiskussion.....	27
7.2 Resultatdiskussion	28
7.3 Sammanfattning–Diskussion	31
8 Slutord	32
9 Referenslista	33
Bilagor	35

1 Bakgrund

Vi lever i ett föränderligt samhälle där den teknologiska utvecklingen sker i en rasande fart och där människor tycks få allt mindre tid över till slöjd och hantverksarbete. Vår erfarenhet från skolslöjdsundervisningen är att det kan vara problematiskt att motivera elever till att vilja lära sig gamla grundläggande hantverkstekniker då allt går att köpa färdigt. Pedagogen och forskaren Annika Kontturi-Salmi (2003) skriver om hur snabb den industriella och den informationsteknologiska utvecklingen i det finska samhället varit under 1960-2000. Därmed har också våra värderingar ruskats om vid flera tillfällen då många trender har förekommit i samhället under dessa år. Allt från "lappa och laga" till "slit och släng" och under 1980-talet aktualiserades frågan, "Varför sy sina kläder själv, när man får köpa färdiga plagg i butiken?" (Kontturi-Salmi, 2002, s.153). Eftersom vi båda författare till denna uppsats växte upp på 60- och 70-talet är vi präglade av den tidsanda som då rådde och känner väl igen den samhällsutveckling som Kontturi - Salmi beskriver. Det är annorlunda för de som växer upp i dag. Det verkar finnas en allmän oro över att barn och tonåringar tenderar att må allt sämre psykisk och vårt antagande är att det kan bero på känslan av rotlöshet samt en svårighet att se ett sammanhang i ett konsumtionssamhälle där ungdomar blir alltmer utseendefixerade. Adjunkt Eivind Moe (2004) menar att vi lever i en förbrukningskultur som är präglad av designade varor. "Vi knyter egen identitet til gjenstandene vi bruker og omgir oss med" (Moe, 2004, s. 289).

Även filosofie dr. och universitetslektor Marlene Johansson (2002), belyser i sin avhandling, om hur alla formas av samhällsförändringar, och ungdomar som är i färd med att utveckla sin identitet speglar förändringar genom exempelvis val av musik och klädsel. Identitet och livsstil skapar varje människa i samspel med andra. Jacobsen (1994,1998) nämner (enligt Johansson 2002) "punkare", "hårdrockare" och "miljöaktivister" som några exempel på hur grupper skapar sin identitet (Johansson, 2002). Det finns så oändligt många valmöjligheter idag, vilket kan vara förvirrande för somliga. Därför är det ännu mer angeläget att ha en fast grund att luta sig på. Vi anser att insikter och kunskaper om vårt ursprung beträffande kulturarv och slöjdtraditioner kanske kan motverka den rotlöshet som många känner av. Genom att ha kännedom om det historiska perspektivet kan man lättare förstå sin samtid, förstå andra och framför allt förstå sig själv. Ju fler perspektiv man kan ta desto bättre möjligheter har man att skapa sig en sund och god självbild. Därmed främjas identitetsutvecklingen i positiv riktning.

Vi har tagit del av den ämnesrapport i slöjd som utgör en del av den nationella utvärderingen (NU-03) av den svenska grundskolan och enligt Johansson (2002) gav NU-utvärderingen en värdefull bild av svensk slöjdundervisning. Dels visade utvärderingen hur läroplanens mål hade uppnåtts i slöjd, dels bidrog utvärderingen till resultat som kunde brukas i en rimligt öppen debatt (Johansson, 2002). Resultaten från den undersökning som gjorts av slöjddämnet, i förhållande till målen visar stora skillnader på hur lärare respektive elever uppfattar elevernas utveckling inom området, olika kulturer och kulturarv. Lärarna svarade att de upplever att eleverna utvecklas mycket eller ganska mycket inom detta område. Däremot upplevde två tredjedelar av eleverna att de utvecklats sparsamt inom detta område (NU-03). Vi tycker att det är en viktig uppgift för skolan att bevara gamla hantverkstraditioner så att de inte går förlorade till kommande generationer och enligt ett av slöjdens strävansmål skall eleverna

utveckla kännedom och intresse om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv (Skolverket, 2000). Men vår hypotes är att betydelsen av slöjdämnet förändrats och att det inte längre fokuseras på förut nämnda strävansmål i någon större utsträckning. Med utgångspunkt från kursplanen i slöjd kommer vi att undersöka hur slöjdlärare förhåller sig till kulturarv och slöjdtraditioner i sin undervisning. Det skulle vara värdefullt för oss att få didaktiska uppslag på hur man kan fånga elevernas intresse och motivation för förutnämnda strävansmål. Inför vår kommande yrkesverksamhet som slöjdlärare vill vi vara förberedda och veta vilka arbetssätt som fungerar enligt de som har erfarenhet. Vi kommer också att undersöka om slöjdlärare tycker det är viktigt och i så fall i vilken utsträckning.

2 Syfte

Huvudsyftet med den här uppsatsen är att undersöka hur slöjdlärare utifrån kursplanen arbetar med att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Ett delsyfte som följer är att undersöka i vilken utsträckning slöjdlärare tycker det är viktigt att förmedla vårt kulturarv och slöjdtraditioner.

2.1 Problemformuleringar

Vad anser slöjdlärare tillhöra det svenska kulturarvet inom skolslöjden?

Hur viktigt tycker slöjdlärare det är att eleverna skapar förståelse och intresse för vårt kulturarv och slöjdtraditioner?

Hur arbetar slöjdlärare med att förmedla vårt kulturarv och våra slöjdtraditioner till eleverna i sin undervisning?

3 Avgränsningar

Vi har begränsat uppsatsen till att enbart se på det nordiska kulturarvet och slöjdtraditioner och inte belyst frågorna ur ett internationellt perspektiv. Detta för att vi tyckte det var intressant att studera det forskningssamarbete inom området som pågår i de nordiska länderna. När det gäller slöjdens kursplan har vi enbart fokuserat på ett av de strävansmål som finns:

Skolan skall i sin undervisning sträva efter att eleven utvecklar intresse och förståelse för skapande och manuellt arbete genom kännedom om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv (Skolverket, 2000, s.1).

4 Litteraturgenomgång

Vi inleder med att definiera nyckelordet kulturarv. Därefter följer en historisk tillbakablick om slöjddämnet samt tillkomst som skolämne och utveckling under 150 år. Vidare belyser vi hur slöjden förändras i förhållande till att samhället utvecklas.

Under rubriken styrdokument ligger fokus på kulturarv och slöjdtraditioner samt därefter beskrivs slöjd ur perspektivet kulturfenomen. De vetenskapliga teorier vi knyter an till i denna uppsats presenteras sedan och därefter behandlar vi tidigare forskning inom området. Slutligen delges den aktuella forskning som pågår.

4.1 Begreppsförklaring

Kulturarv

Enligt nationalencyklopedin står det skrivet att ordet kultur kan sägas vara andlig, biologisk eller ekonomisk odling: i talspråk i regel andlig sådan. Ordet kultur är ett låneord från latinet, *cultura* av *cultus*, som betyder odling. I sin ursprungliga betydelse förekommer det i till exempel bakteriekultur. Kultur används främst i betydelsen människors andliga odling. Eller i en generell betydelse ”ett sätt att leva” (Nationalencyklopedin, 1996).

Johansson (2002) menar att begreppet kultur är mycket brett och används på olika sätt i forskningstraditioner. Kultur kan avse konst och estetik och då kallar författaren det för ett snävt kulturbegrepp. I sociokulturell teori använder man sig av ett brett, samhällsvetenskapligt begrepp som inbegriper materiella och immateriella aspekter. Professor i pedagogik vid Göteborgs universitet, Roger Säljö definierar begreppet (enligt Johansson, 2002):

Med kultur menar jag således den uppsättning idéer, värderingar, kunskap och andra resurser som vi förvärvar genom interaktion med omvärlden. I kulturen ingår också alla fysiska redskap – artefakter – som hela vår vardag är fylld av – olika verktyg, instrument för mätning, vägning och liknande, olika former av informations- och kommunikationsteknologi, fortskaffningsmedel och annat. Kulturen är således både materiellt och immateriellt, och i själva verket finns det ett intimt samspel mellan dessa dimensioner (Säljö, 2000, s.29).

4.2 Historisk bakgrund

Grundläggande förutsättningar för skolämnet slöjd

Hushållningssällskapets och hemslöjdens organisation och verksamhet har haft stor betydelse för skolslöjdens ursprung och dess funktion idag. Detta tack vare eldsjälarna som levde i början av 1800-talet som förstod vikten av att handens manuella arbete måste upprätthållas till kommande generationen när industrialismens tid gjorde intåg i Sverige.

Författaren Sofia Danielsson (1973) skriver att hushållningssällskapen bildades vid början av 1800-talet med syfte att främja jordbruket och dess binärningar. Till dessa räknades även slöjden, men den största betydelsen hade hemslöjden till husbehov. Före industrialismens tid var hemslöjden den viktigaste produktionsformen. Samhället förändrades under 1800-talet då industrialismen omvandlar landet. Danielsson skriver vidare att självhushållets samhälle

förvandlades till ett specialiserat samhälle med masstillverkning och fullt genomförd penninghushållning. Det var enklare att köpa maskintillverkade ting än att tillverka dem själv med gamla, arbetskrävande metoder. Det blev inte längre nödvändigt att vidmakthålla kunskapen om en del metoder och tekniker i hemmen. Varför skulle en mor lära sin dotter något som hon inte längre hade användning för? En del tekniker blev nu omoderna. Därmed bortföll kunskapen med att till exempel göra knutna flossatecken (sängtäcken) och knypeldynorna fick stå bortglömda i en vrå.

Även om den stora samhällsomvandlingen under 1800-talets senare hälft med övergången till industrialismen som vi blev mer och mer beroende av, fanns vid sidan om denna också tendenser i motsatt riktning. Här bidrog hushållningssällskapen genom insatser för att främja hemslöjden, hävdar Danielsson (1973). Hon skriver att slöjdsolor grundades runt om i landet på 1860 och 1870-talet och att hushållningssällskapet vidtog åtgärder om lämpliga mönster och modeller, som skulle vara förebild för slöjdarna. Böcker anskaffades och delades ut och man förbättrade också redskapen. Trots dessa strävanden konstaterades till 1872 års riksdag, att hemslöjden hade gått tillbaka i landet. Som orsak framhölls fabrikstillverkningen och det stigande väståndet.

Föreningen svensk hemslöjd bildades under sekelskiftet och Danielsson (1973) uppger att när Malmöhus läns hemslöjdsförening tog initiativet 1912 till bildandet av Svenska Hemslöjdföreningarnas Riksförbund fanns 23 lokala föreningar. Syftet med dessa var att söka utverka understöd för hemslöjden och verka för undervisning i hemslöjd. Förslaget som kommittén framlade gick ut på att staten skulle stödja hemslöjden genom anslag till bland annat kunskapsförmedling genom kurser, slöjdsolor, utvecklingsarbete med mönster, metoder och material. Denna del är enligt utredningen en kulturfaktor och ingen ekonomisk angelägenhet. Den föreslog också att en högre hemslöjdskola borde inrättas där eleverna kunde få en helgjuten bild av svenskt kulturliv i dess historiska utveckling. Förslaget infriades dåligt av staten. Författaren anser att hemslöjden i stället har dragit lasset åt den ideella verksamheten vilket måste betraktas som en storartad insats i vårt kulturliv. Hemslöjdsrörelsens verksamhet har genom sina insatser medvetet sökt tillvarata kunskaper som hållit på att försvinna och genom utveckling hållit dem levande samt genom undervisning förmedlat dem i tid och rum.

Genom att Sverige länge bevarat ålderdomliga kulturdrag kunde vi tack vare de skildrade insatserna tidigt bli ledande för kunskapsförmedling inom den textila hemslöjden och hantverk i andra länder. Det ser ut som om de senaste hundra årens utveckling och uppbyggnadsarbete på det handtextila området skulle bli ett sista uppflammande av en betydelsefull del av vår kultur. Om några år kanske vi inte kan lämna över något av den manuella traditionen varken till ungdomar här hemma eller dela med oss till hela världen påstår Danielsson.

Skolslöjdens historiska utveckling

Linnea Lindfors, presidenten för Nordisk Forum för forskning och utvecklingsarbete inom utbildning slöjd påstår (1993) (enligt forskningsledaren i slöjdpedagogik vid institutionen för lärarutbildning vid Åbo Akademi i Vasa, Christina Nygren-Landgårds, 2003) att industrialiseringen ledde till viss oro bland människor då hemproduktionen ersattes av industriellt tillverkade varor. Man beförde att den kommande generationen inte skulle ha förmåga att utföra slöjdarbeten och andra hemsysslor. Folkskolan tog därefter över undervisningen av dessa färdigheter (Lindfors, 1993, enligt Nygren-Landgårds, 2003).

Slöjd som skolämne

Det har debatterats om slöjdundervisning både före folkskolestadgan 1842 och fram till dess att slöjd blev ett obligatoriskt ämne i folkskolan 1955. Som skolämne har slöjd varit allmänt förekommande från slutet av 1800-talet och under 1900-talet förekom någon form av undervisning i slöjd på de flesta skolor (Johansson, 2002).

Slöjdämnets syfte

Forskaren Kajsa Borg (2001) skriver att bakgrunden till ämnets utformning har varit att slöjdarbete inte uppfattats som att det bidrog till en allmänt högre bildningsnivå. Det talades om att slöjdämnet skulle införas på skolschemat därför att det ansågs vara arbetsfostrande enligt dem som hade en konservativ hållning. Kyrkans kontroll över individerna minskade, vilket bidrog till skolans betydelse för att ombesörja den moraliska fostran av barn och ungdomar som samhället behövde öka. Ämnets införande passade även de som hade en progressiv syn till ämnet eftersom slöjdandet medförde arbetsglädje. Borg, (2001) påstår att en historisk koppling också fanns till slöjdämnets införande, genom de filantropiskt inriktade slöjdskolor som drivits i storstäderna. Skolorna var ämnade för fattiga barn som skulle lära sig att laga och lappa. Dels för att de skulle kunde tjäna litet pengar och även för att de skulle hålla sig själva någorlunda hela och rena. Hartman, Thorbjörnsson och Trotzig (1995) förklarar att Filantropister (av filantrop = människovän) är den grupp pedagoger som utvecklade idéer kring hur hantverket kan kombineras med bokliga studier i uppfostran.

Hartman, mfl. (1995) vill påvisa att skolslöjden var ett centralt ämne i den pedagogiska debatten under 1880–1920. Ämnet fick då en annan inriktning då huvudvikten lades vid slöjden som formellt bildningsmedel. Det innebar att det var slöjdens pedagogiska dimensioner som stod i centrum, inte de hantverksmässiga och därför ansågs klasslärarna vara mest lämpade att ta hand om slöjdundervisningen. Huvudpoängen med skolslöjden var inte slöjdandet utan de sidoeffekter som undervisningen gav. Hela eleven, såväl intellektet som kroppen togs i anspråk under slöjdandet. Slöjden ansågs särskilt lämplig för elevernas karaktärsdaning och här fick klassläraren arbeta med eleverna under andra förutsättningar än i de övriga ämnena. Här hade läraren möjlighet att uppmuntra barnen till noggrannhet, flit och glädje i arbetet, genom att eleverna fick arbeta med handfasta och konkreta ting. Att omgående se resultatet av sitt arbete stärkte också deras självkänsla.

Salomon och Lundin – skolslöjdens främsta företrädare

Borg (2001) hävdar att de som har haft en mycket stor betydelse för hur skolslöjden sedan utvecklades under 1900-talet är Otto Salomon och Hulda Lundin. Hon skriver vidare att de blev gosslöjdens respektive flickslöjdens första företrädare och de verkade båda vid sekelskiftet år 1900. De startade, var och en för sig, utbildningar för blivande slöjdlärare, utan att någon av dem hade någon egen lärarutbildning. Trots att de båda hade olika förutsättningar drevs de av samma övertygelse. De ansåg att slöjdarbetet i sig kunde förena en hantverksmässig träning med moralisk fostran och utvecklande av formell bildning i betydelsen att kropp och sinne tränas samtidigt. På så sätt fick man en dubbel effekt av en sådan undervisning som var allmängiltig och inte inriktad på att ge ämnes- eller yrkesanknuten kunskap. Johansson, (2002) upplyser att ämnet i skolundervisningen var indelat i gosslöjd respektive flickslöjd. Flickornas slöjd motiverades med sitt praktiska värde och sin ekonomiska nytta, medan pojknas slöjd motiverades med moralfostran och personlighetsutveckling.

Slöjd blev obligatoriskt på skolschemat

Hartman, m.fl. skriver att den pedagogiska debatten under 1940- och 50-talen kom att betyda mycket för skolsløjdens överlevnad. Denna period innebar en väsentlig omvärdering av sløjdens uppgift i en planerad obligatorisk enhetsskola/grundskola. Skolas uppgift är menade man, att ge praktiska och manuella sysselsättningar ett socialt värde som jämställer dem med teoretiska (Hartman, m.fl.,1995).

1960-talet – Den sammanhållna grundskolan införs

Slöjdämnen var i stort sett oförändrade fram till grundskolans genomförande 1962. Men detta år skedde en stor riktningförändring i skolsløjden. Från och med nu kunde både flickor och pojkar byta sløjdart och under kortare tid delta i både textilsløjd och trä-och metallsløjd, men denna möjlighet var dock inte vanligt förekommande (Borg, 2001). Tidigare hade det mesta i skolsløjden gått ut på att låta eleverna reproducera föremål av olika slag, men nu fokuserades det istället på elevernas egen skapande verksamhet. I likhet med tidigare eftersträvade man naturligtvis en gynnsam utveckling för eleverna men den sammanfattades inte längre i begrepp som noggrannhet, uthållighet och goda tekniska färdigheter utan snarare i termer som självförverkligande, individualisering och kreativitet (Hartman, m.fl.,1995).

Lindfors (1993, s.74) menar (enligt Nygren–Landgårds, 2003) att målsättningen för slöjdundervisningen i grundskolans första läroplan var en förskjutning mot samhällsmål. Förskjutningen gällde i synnerhet kunskapsmål samtidigt som även attitydfostran betonades. En kritisk attityd till olika former av verksamhet skulle utvecklas hos eleverna samtidigt som de skulle lära sig att förstå betydelsen av att bevara och förmedla kulturtraditioner (Nygren–Landgårds, 2003). I och med 1969 års läroplan infördes obligatorisk sløjd i båda sløjdarterna för pojkar och flickor i årskurs 3-6 (Borg, 1995).

1980-talet

Under 1980-talet betonades jämställdhet i slöjdandet och alla elever skulle oavsett kön arbeta med sløjd i både hårda och mjuka material (Hartman, m.fl.,1995). Det blev också vanligt att utveckla olika samarbetsformer inom ämnet och mellan sløjd och andra ämnen i enlighet med Lgr 80 (Johansson, 2002). Nygren–Landgårds (2003) förklarar att i Lgr 80 beskrivs slöjdämnet med hjälp av tre huvudmoment; skapande verksamhet, produktion och konsumtion. Sløjdens möjligheter att förmedla ett kulturarv som kan inspirera till nyskapande lyfts fram liksom elevernas självreflektion i relation till sitt slöjdarbete (Nygren–Landgårds 2003).

1990-talet Slöjdprocessen

Hartman, m.fl. (1995) hävdar att 1990-talets skolutveckling har påverkat sløjdens ställning och sløjden var illa ute i debatten inför 1994 års läroplan. Av helt andra skäl, än de som en gång anförts av Otto Salomon, ville konservativa utbildningspolitiker återigen göra sløjden till ett frivilligt ämne. De menade att Sverige skulle skapa ”Europas bästa skola”, vilket man likställde med en teoretiskt inriktad skola. En sådan skola satsade på högpriesterande elever och därför borde sløjden göras till en tillvalsmöjlighet bland andra ämnen.

Nygren–Landgårds (2003) påstår att den nya läroplan som Sverige fick 1994, bygger på att beslut i samhället decentraliseras och att kommunerna får större ansvar för skolor. Det som är nytt i denna läroplan när det gäller slöjdämnet är att man konstaterar att eleverna genom slöjdarbete bygger upp en tilltro till den egna förmågan och att eleverna under arbetets gång skall reflektera över sina egna ställningstaganden. Eleverna skall också kunna ompröva sina beslut, kunna analysera, beskriva och värdera arbetsprocessen samt vad som påverkat

resultatet. Detta kommer till uttryck i slöjdprocessen som startar i en idé och resulterar i en färdig produkt. Den internationella aspekten på slöjd och kultur har dessutom tillkommit i och med Lpo 94.

Borg (2001) vill påvisa att den stora förändringen under 1990-talet är att enskilda elevers egna önskemål har fått större utrymme i slöjdundervisningen. Hon skriver att slöjddämnet indelning i olika materialområden har tonats ner i den nuvarande läroplanen, Lpo 94, till förmån för den gemensamma beteckningen slöjd. I dagens undervisning i slöjd fördelar varje skola fritt de obligatoriska slöjdtimmarna under grundskoletiden så att läroplanens mål kan uppnås vid det femte respektive nionde skolåret.

In på 2000-talet

Nygren-Landgårds (2003) hävdar att nästan 150 år av slöjdundervisning har satt sina spår, men att den genomgående grundtanken är den samma, nämligen, att lära sig slöjdens ämnesområden för att bemästra sin vardag, att arbeta självständigt och att få en positiv syn på arbete. ”Nya inslag som visar att vi lever i en annan tid är den ekologiska, teknologiska och i högre grad än tidigare den sociala ansatsen” (Nygren-Landgårds, 2003, s.59).

Ronnefeld och Vejleskog (1983, s.25) menar (enligt Nygren-Landgårds, 2003), att slöjddämnet viktiga uppgift är att stimulera lust och förmåga att uttrycka sig i att skapa. Vidare hävdar (enligt Nygren-Landgårds, 2003) Lindfors (1993, s.49-50) att:

Genom att träna sig i att använda redskap och material strävade man till att omsätta upplevelser, känslor, föreställningar och tankar. Därtill betonades betydelsen av handens arbete för både samtida samhälle och för förståelsen av ens egen kultur (Nygren-Landgårds, 2003, s.39).

4.3 Slöjden i samhällsutvecklingen

Nygren–Landgårds (2003) gör gällande att slöjdarens sakkunskap baserar sig på erfarenhet. Inläringen av nya yrkesmässiga hantverksfärdigheter gick från mästare till lärling och i hemmet gick de kunskaper och de färdigheter som behövdes för husbehovsslöjden från den äldre generationen till den yngre. Slöjden som verksamhet i samhället idag beskrivs i hög grad som fritidsverksamhet och slöjdverksamhet i hemmet är inte längre en livsnödvändighet. Det garanteras därför inte att kunskapen om slöjdverksamhet överförs från generation till generation i hemmen. Undervisningen av slöjdfärdigheter, liksom andra former av kunskap som samhället anser att medborgarna behöver kunna, har överförts till utbildningssystemet.

Författaren skriver vidare att vart efter samhället utvecklas och förändras så bildas det nya behov och nya värderingar. Nya värderingar är exempelvis diskussionen om relationen mellan bevarandet av nationell kulturtradition och behovet av internationellt samarbete. Med hänvisning till nutida läroplaner är skolans uppgift bland annat att förmedla ett kulturarv med därtill förknippade värderingar samt att förmedla kunskap och färdigheter. Kulturen är således inlärd och ett resultat av den verksamhet som samhället bedriver. Utbildningssystemet uppfattas för det mesta ha en central roll för bevarandet och utveckling av den särskilda kulturen.

I en undersökning som Nygren–Landgårds (2003) gjorde år 2000 har hon sammanställt slöjdlärares olika uppfattningar om slöjduitbildning och undervisning i dagens och framtidens samhälle. En punkt var att slöjdverksamhet fostrar människor till att förstå sin kultur och till

att vara med att utveckla den. Utbildning grundar sig till stor del på värdet att förvalta gammal och skapa ny slöjdteknologisk kunskap bland människor i samhället. För att värna om slöjdkulturen är det viktigt att människor kan utföra slöjdverksamhet och därigenom tillverka slöjdprodukter och därför bör alla människor få undervisning i slöjd. Slöjd uppfattas vara det samma som kultur och genom slöjdundervisning förvaltas traditionell färdighet och kunskap i samhället. Men författaren vill även påstå att på samma gång bör eleverna få möjlighet att bekanta sig med ny slöjdteknologi. Detta är nödvändigt för att slöjdkulturen skall vara intressant att föra vidare till nästa generation. Slöjdundervisning skall således ha som mål att värna om slöjdkulturen och att utveckla den (Nygren–Landgårds 2003).

Forskaren och professorn Ulla Soujanen från Åbo Akademi i Vasa (2000) har behandlat några betydelsefulla förändringsinriktningar i samhället som redan i dag är synliga och som förutses bli ännu starkare i framtiden. Utvecklingstrender har stort inflytande på skolverksamheten, som tex. lärarens roll i allmänhet, slöjdens position som företeelse och som skolämne. Hon förklarar att utbildningssystemet är övergången från hierarkiska, uppifrån styrda verksamhetsmodeller till låga nätverksorganisationer. Samhället kännetecknas också av en oerhört snabb teknologisk utveckling, vilken ställer helt nya krav på medborgarna.

Hur skall den eduktiva slöjden svara på förändringar i samhället?

Soujanen (2000) menar att i slöjden borde tyngdpunkten från behärskande av enstaka tekniker förflyttas till helhetsuppfattning av formgivnings och tillverkningsprocesser. Övergången från tillverkning av enstaka föremål i projektarbeten kring olika teman är en förutsättning för att eleverna förstår en helhetsverksamhet. Den teknologiska utvecklingen blir allt snabbare och i framtiden blir den teknologiska förståelsen lika viktig som läs- och skrivförmågan på sin tid. Inom slöjden innebär detta en övergång från ett enbart mekaniskt handarbete till utnyttjandet av ny teknologi.

Författaren vill påvisa att några ämnesrepresentanter, närmast inom den tekniska slöjden där bland annat Kananoja (1989), har strävat att ändra ämnets namn från slöjd till teknologiundervisning eftersom den traditionella slöjden har ansetts höra hemma i jordbrukssamhället. ”Han påstår att slöjden är en liten vacker grön sak och bunden till gamla traditioner och tekniker som inte mera behövs” (Soujanen 2000 s. 87). Men alla forskare inom området är inte överens om Kananojas åsikt. Soujanen menar att Asplund och Lax (1999) forskade kring frågan, ”Traditionell eller teknologiinriktad slöjd?” Resultatet av forskningsfrågan stöder inte den uppfattning Kananoja har. Den traditionella slöjden var minst lika uppskattad som den teknologinriktade slöjden, enligt de intervjuade arbetsgivarna.

Trots att världen globaliseras förstärks den nationella kulturens betydelse menar Soujanen (2000). Utan egen kulturidentitet, liksom förståelse för andra kulturer, kommer det att vara svårt att klara sig i framtidens internationella värld. Kännedom om den egna kulturen är trots allt en förutsättning till ett lyckat internationellt samarbete. Den kulturella aspekten har alltid varit en viktig del av slöjdkompetensen. Därför kan slöjden från sin sida erbjuda värdefullt innehåll till den teknologiska världen som ofta har begränsat sig enbart till ett tekniskt kunnande. I stället för att löpa ikapp med allt snabbare samhällsförändringar, skulle Soujanen rekommendera att vi bildar oss en uppfattning om hur vi vill att det framtida samhället skall se ut och vilka kvalifikationer ett sådant samhälle kräver av sina medborgare. Sedan kan vi bestämma hurudan slöjdkompetensen är som kan anses vara relevant. Hon anser att i detta arbete har vi stor nytta av den forskning som idkas både inom slöjdvetenskapen och slöjdpedagogiken (Soujanen, 2000).

4.4 Styrdokument

Lpo94 – med fokus på kulturarv och slöjdtraditioner

Det historiska perspektivet kan avläsas i kursplanerna för i stort sett alla ämnen i grundskolan, men syns också i förskolans läroplan Lpfö 94. I styrdokumentet om skolans värdegrund står det:

Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar (Läraryrket, Lpo94, 2002, s. 10).

Enligt skolans uppdrag är utbildning och fostran i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk och kunskaper – från en generation till nästa/.../genom ett historiskt perspektiv kan eleverna utveckla en beredskap inför framtiden och utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande (Lpo94).

Ett av uppnåendemålen för grundskolan är att, skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola har en förtrogenhet med centrala delar i vårt svenska, nordiska och västerländska kulturarv (Lpo94).

Slöjdens kursplan – med fokus på kulturarv och slöjdtraditioner

Slöjdamnens syfte och roll i utbildningen är bland annat att utbildningen skall genom kännedom om slöjdtraditioner både förr och nu, ge insikter i vardagshistoria och jämställdhetsfrågor. Ett av strävansmålen är: ”Skolan skall i sin undervisning sträva efter att eleven utvecklar intresse och förståelse för skapande och manuellt arbete genom kännedom om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv” (Skolverket, 2000, s.1).

I ämnets karaktär och uppbyggnad skall slöjden förmedla delar av kulturarvet. En utgångspunkt för detta kan vara lokala traditioner eller elevers olika kulturella bakgrund. I ämnet kan perspektivet på olika kulturer och förståelsen för olika kulturyttringar vidgas (Skolverket, 2000).

Norska motsvarigheten på kulturarvsöverförande i slöjden

I Norge ingår slöjdpräglade aktiviteter inom ett större ämnesområde som kallas ”konst och hantverk”. Dr.philos Else Marie Halvorsen (2002) presenterar i sin forskningsrapport, *Sløjd i et kulturbegrepslig perspektiv* (2001) det område slöjdamnet lyder under i den norska läroplanen för grundskolan, L 97:

Sløjd som et interaksjonsfag mellom kulturarvoverføring og fornying. Man skal lære av tradisjonen, for so å bruke denne kunnskapen på en nye måte. Og det nye er ikke bare å skape nye uttrykk innenfor en håndverkstradisjon eller innenfor funksjonsområdet, men å sprengre grenser i retning kunsten – mot kunsthåndverk og skulptur (Halvorsen, 2002, s. 20).

Halvorsen skriver att ämnet introduceras på följande sätt:

I et samfunn i stadig endring gir møtet med kunst, arkitektur, design, kunsthåndverk og håndverk – fra fortid og nåtid, fra egen og andres kultur – viktige referanserammer for kulturell innsikt. ....Faget kunst og håndverk skal bidra til å utvikle elevenes evne til å påvirke og prege sine omgivelser og sitt miljø (Halvorsen, 2002, s. 20).

Sammanfattade läroplanscitat 1962-1994

Borg (1995) har belyst slöjdämnetts förändring från år 1962 till och med 1994 där olika uttryck för kännedom om kulturarvet inom slöjdens område är sammanfattade. Att uppskatta och vårda traditioner, traditionernas betydelse, förståelse för mänskliga värden, våra stil- och formtraditioner etc.

Läroplanscitaten är placerade under kategorin "Ge kännedom om kulturarv och slöjdtraditioner".

- 62 - söka lära eleverna att uppskatta och vårda goda traditioner
- öppna deras sinne för tidsenlig hemkultur och personligt präglad tillvaro
- 69 - undervisningen bör söka vidga deras känsla för en personligt präglad hemkultur och för utveckling av våra stil- och formtraditioner i bruksting och konsthantverk
- 80 - eleverna skall få kännedom om kulturarvet inom slöjdens område
- studier av olika tider skall (--) uppmuntra dem till att återge (och nyskapa) gamla ting
- 94 - (undervisningen skall) skapa förståelse för hantverksyrken
- (slöjdundervisningen skall) ge eleverna kännedom om slöjdtraditionerna ur ett nationellt, nordiskt och internationellt perspektiv
- (ge respekt och förståelse för andra kulturer)
- eleverna skall bli medvetna om traditionernas betydelse i olika kulturer (och hur dessa kan inspirera till nyskapande)
- eleverna skall bli medvetna om kvinnors och mäns slöjdtraditioner
- (undervisningen i slöjd skall ge eleverna en känsla av estetiska värden)

(Borg, 1995, s.75)

4.4.1 Slöjdundervisningen i relation till läroplanens utveckling

Hartman, mfl.(1995) anser att när man följer den svenska slöjdens skolslöjdsutveckling visar det sig att dagens slöjd, på papperet, det vill säga i läroplanen, har ganska litet gemensamt med den gamla svenska skolslöjden.

Eller är det så att det gamla ändå lever kvar i fördold form och att nya idéer bara blir till överlagringar på den gamla kärnan? Pedagogiska förändringar sker långsamt, om de överhuvudtaget inträffar. Det som sker i läroplanen är en sak. Det som sker i lärosalarna är en helt annan (Hartman, mfl.,1995 s. 33).

Borg (1999) förklarar att hennes uppfattning är att läroplanerna har textmässigt blivit allt mer svårtolkade med åren. Hon anser att sättet att skriva texten på ett övergripande sätt lämnar stora frihetsgrader för olika tolkningar.

Alltefter som textutrymmet krympt, har meningarna komprimerats som t.ex. <Slöjdundervisningen skall vidare ge eleverna kännedom om slöjdtraditioner ur ett nationellt, nordiskt och internationellt perspektiv samt ge respekt och förståelse för andra kulturer> (Utbildningsdepartementet, 1994) (enligt Borg, 1999, s.125).

Enligt de 20-tal lärare som Borg (1995) intervjuade hade inte kursplanetexterna för slöjdämnet haft någon större betydelse för hur de förändrat sin undervisning. Trots de nyansförändringar, tyngdpunktsförskjutningar och omformuleringar som smugits in genom åren.

Exempelvis kan <...lära eleverna att uppskatta och vårda goda traditioner > (Skolöverstyrelsen, 1960) och <traditionernas betydelse i olika kulturer som inspiration till nyskapande> (Utbildningsdepartementet, 1994b) tolkas som antingen ett identiskt innehåll eller som helt olika beroende på om innebörden i <goda> traditioner uppfattas som något reproduktivt eller som en källa till nytänkande (Borg, 1999 s.125).

Nygren–Landgårds (2003) hävdar att den nationella läroplanen har allmänt genomgått en förändring från att vara ett styrande dokument med föreskrifter om undervisningsmetoder till ett mer ideologiskt instrument som beskriver skolans övergripande mål. Man ser inte läroplanen som en garanti för att slöjdundervisningen utvecklas och hänger med i samhällsutvecklingen. Den nationella läroplanen beskriver inte direkt hur man förväntar sig att slöjdundervisning skall gestaltas utan det finns oändligt med spektrum för personliga tolkningar. Elevstyrda slöjdaktiviteter som en problembaserad och medveten process bör vara slöjdundervisningens främsta utgångspunkt, inte tekniker och produkter.

Författaren vill även påvisa att en viktig princip i samband med slöjdundervisning är att slöjdundervisning är undervisning, inte tidsfördriv. Slöjdläraren bör vara medveten om slöjdundervisningens didaktiska och pedagogiska förtjänster och undervisa i enlighet med dem. Skolslöjden anses idag precis som vid folkskolans införande, i första hand, ha en allmänbildande uppgift i utbildningssystemet. När det gäller fostrande egenskaper prioriteras dessa till kulturell medvetenhet (Nygren–Landgårds, 2003).

4.5 Slöjden som kulturfenomen

Agnes Nobel (2000) från högskolan i Gävle hävdar att det i internationell mening är många som anser att det är något speciellt med den nordiska folkliga kulturen och hantverkskunnandet. Vad är det som egentligen utmärker det nordiska hantverkskunnandet? Ordet ”sloyd” är ett av de mycket få svenska ord som står att finna i engelskt lexikon. Finland var det land som först i världen gjorde slöjden till ett obligatoriskt skolämne och under de senaste 10 åren har man tillsatt fem professorer i ämnena slöjd/hantverkskunskap vilket många i Sverige ser med stor glädje men också avund. I Norden har handens skolning och intresse för slöjden tidigt intagit en särställning. När hushållningssällskapet, på 1870-talet i Sverige, började inrikta sina hemslöjdsbefrämjande åtgärder också på skolan och skolslöjden ansågs husslöjden såväl som skolslöjden viktiga för individens utveckling samt även för landet ur ett näringsperspektiv (Nobel, 2000).

Tradition som inspiration

Siri Homlong (2000) från Uppsala universitet, vill poängtera att läraren bör ta reda på mer om hur de traditionella slöjdprodukterna ser ut innan de tas in i undervisningen. Den roll produkterna har inom traditionen har betydelse för hur och om de lämpar sig inom undervisningssammanhangen och som inspiration för elevernas kreativt skapande arbete. Hon ställer sig frågan, Vad får man göra med en tradition? ”I tennträdsbroderiet finns det traditionella mönster som har en speciell betydelse för samerna och som de därför inte vill låta envar använda” (Homlong, 2000, s.154). Denna diskussion får konsekvenser för vad vi gör i undervisning i hantverks- och formgivningssämnerna och då måste man fråga sig hur detta ska ske. Hon menar vidare att efter flera års protester från samehåll, på 1970 och 80-talet, mot att vem som helst ägnade sig åt samernas traditionella hantverk, slutade man därför ta upp tennträdsbroderi i lärarutbildningen.

Med krav från samehåll om respekt för vad man gör med deras tradition, skulle man kunna dra slutsatsen att reservation från sameras sida endast gäller kommersialisering av deras hantverk säger Homlong vidare. ”En fråga som kan ställas i samband med detta är att bör man ingripa i en utveckling där ett unikt kulturellt formspråk hotas att dö ut?” (Homlong, 2000, s.156). Hon vill ändå upplysa att i Norden kan vi återuppliva våra hemslöjdstraditioner med hjälp av föremålssamlingar som finns på museer. Låt oss nyttja dessa samlingar i vårt kreativa arbete, men med eftertanke och respekt för den förtrogenhet med hantverket och de kulturella preferenserna som det estetiska uttrycket grundas i menar Homlong (2000).

4.6 Teoretisk anknytning

Pedagogen och forskaren John Dewey som myntade begreppet ”Learning by doing” samt psykologen Vygotsky som utvecklade den sociokulturella teorin är de vetenskapliga teorier som genomsyrar denna uppsats.

I antologin *Individ, skola och samhälle – pedagogiska texter av John Dewey* (1980), författad av Lic. Sven Hartman och professor Ulf P Lundgren framkommer följande om pedagogen John Dewey och hans ideologi: John Dewey (1859-1952) utgör med sin filosofi ett stöd för slöjdverksamhet. Den progressiva pedagogiken i USA inspirerades av honom då den var en reaktion mot traditionell, auktoritär undervisning. Istället för att tyngdpunkten skulle ligga på att träna kognitiva förmågor strävade man nu efter att demokratisera klassrummet och propagera för en helhetssyn på vad barnen behövde för sin fysiska, emotionella och intellektuella utveckling. Det progressiva synsättet byggde på pragmatismen. Denna filosofiska inriktning ansåg att kunskap utvecklas i ett relevant nyttsammanhang och att den måste ha en praktisk konsekvens. Hartman och Lundgren skriver att Dewey kraftigt betonar, i *Democracy and Education*, att all pedagogik handlar om att reproducera värderingar, kunskaper och färdigheter från en generation till en annan. Johansson (2002) menar att den sociokulturella traditionen innehåller ett perspektiv på lärande och på hur kunskaper och färdigheter traderas i olika verksamheter.

Enligt Borg (2001) framhöll Dewey att det var nödvändigt att eleverna hade viss tidigare erfarenhet för att de skulle kunna tillgodogöra sig nya erfarenheter. Han menade att erfarenheter är något som uppkommer genom individens interagerande med den omgivande världen. Det praktiska arbetet såg han också som ett sätt att ge barnen upplevelser och erfarenheter som kan ligga till grund för förståelse för samhälle och demokrati.

Professor Olga Dysthe (2003) förklarar att utifrån ett sociokulturellt perspektiv är kommunikativa processer förutsättningar för människans lärande och utveckling. Johansson (2002) kommenterar att slöjdverksamhet kännetecknas av att det förekommer en omfattande interaktion. ”Under slöjdaktiviteterna löser eleverna problemen genom social interaktion, trots att de arbetar med egna slöjdprodukter” (Johansson, 2002, s.117). Sociokulturell forskning har sin utgångspunkt i Vygotskys idéer och har sedan vidareutvecklats av många forskare och praktiker. Vygotsky levde 1896-1934 och ansåg att människan skapar kunskaper i ständig interaktion med omgivningen. Hans grundläggande intresse var att utveckla en förståelse för hur människor utvecklas som kulturvaror och hur de tar till sig och bemästrar kunskaper och färdigheter som skapats i kollektivet (Johansson, 2002).

Säljö (2005) definition av lärande bygger på en sociokulturell eller kulturhistorisk tradition. Den inriktning han utgår ifrån ser lärande som en fråga om hur individer och kollektiv tillägnar sig, utvecklar och bibehåller samhällsliga erfarenheter levande. Detta synsätt är,

skriver samme författare i mångt och mycket gemensamt för teoretikerna Dewey och Vygotsky. Säljö fokuserar på att försöka se olika aktiviteter i samhället ur ett lärandeperspektiv och att förstå samspelet mellan individer, kollektiv (familjer, praktikgemenskaper av olika slag, skolan, organisationer, företag) och de resurser i form av teknik som finns utanför människor. Han förklarar också hur villkoren för lärande förändras där nya tekniker och medierande resurser börjar användas i samhället (Säljö, 2005).

Dysthe (2003) förklarar att Vygotsky införde begreppet ”mediering” som används i läroprocesserna vilket innebär att man med hjälp av redskap/verktyg förstår och underlättar sitt lärande. Redskapen medierar lärandet på många olika sätt. Böcker, film, video, dator är exempel på olika sätt att mediera lärandet, men det absolut viktigaste medierande redskapet för människan är språket, enligt den sociokulturella teorin (Dysthe 2003).

4.7 Tidigare forskning

Borg (2001) skriver att forskningen inom slöjdamnet är knapphändig eller saknas ur både tidsperspektiv och ur olika forskningsperspektiv. Därför har begreppet slöjd inte definierats eller problematiserats i ett forskningssammanhang. Hon anser att behovet av teoretiskt underbyggd forskning samt utvecklingsarbeten inom slöjdområdet är stort, för stort för att slöjdamnet skall få legitimitet i en modern skola och inte bara ur historisk synvinkel. Att slöjdamnet och slöjdandet är sparsamt utforskade bekräftas också av Johansson (2002). Däremot skriver Nygren–Landgårds (2003) att situationen idag är en annan. Numera har slöjdområdet sin egen plats i vetenskapssamfundet. Forskning i relation till ämnet på olika nivåer i utbildningssystemet bedrivs och dessutom beaktas den nya kunskapen om slöjdamnets pedagogiska möjlighet inför framtidens samhälle i den akademiserade slöjdläroutbildningen.

Kajsa Borg Slöjdamnet i förändring 1962-1999

I Borgs (1995) forskningsresultat framkommer att sju stycken av de totalt tolv intervjuade lärarna nämner värdet av att man i slöjden visar på gammal kunskap som håller på att gå förlorad. Borg får ett intryck av att detta är något som blivit aktuellt att arbeta med i slöjdundervisningen på senare tid. Textillärarna har visserligen fått viss kunskap om gamla tekniker i sin utbildning, men känner ett starkare engagemang nu än för 20-30 år sedan för att de traditionella slöjdteknikerna skall läras ut (Borg, 1995).

Till samtliga lärare ställde Borg frågan, hur de trodde att skolslöjden skulle se ut om 10 år. 5-6 av lärarna sade att det kändes som om slöjden just nu befann sig i en svacka med anledning av den nedskurna undervisningstiden och genom att andra kunskaper uppenbart värderas högre av skolpolitiker och andra. De tror även att den mer teoretiska skola som nu skymtar i samband med Lpo 94 inte kommer att vara bestående. De praktiskt-estetiska ämnenas värde kommer att utökas till minst Lgr 80-nivån. Lärarna såg sitt ansvar som bärare av ett specifikt kulturarv som försvinner om slöjdtimmarna i undervisningen skärs ner. De ansåg att det är ett av flera starka argument för bibehållen eller utökad slöjd (Borg, 1995).

Kajsa Borg Slöjdamnet – intryck – uttryck – avtryck

Borg (2001) fokuserar på vad som är specifikt för slöjdamnet enligt elevernas uppfattning. Vid en jämförelse mellan svaren från informanterna (de före detta slöjdeleverna) och svaren

från slöjdlärarna såg Borg det möjligt att dela in hur båda grupperna såg på slöjd ur tre olika perspektiv. Ett av perspektiven blev, slöjd som kultur, vilket är det område som vi också fokuserar oss på i denna uppsats. Detta perspektiv omfattar både en historiskt baserad kulturtradering, en slags levande illustration av förindustriella processer och hantverk samt en nutida kulturproduktion där eleverna har möjlighet att ge gestalt åt sin egen begrepps värld.

I de intervjuer hon ställer till slöjdlärare för att få deras syn på slöjdens plats i en framtida skola anser de att slöjdkunskaperna håller på att uttunnas och kanske försvinner inom några få generationer. Vid samtalen framkommer att slöjdlärarna känner sig som kulturbärare med uppgift att försöka bevara slöjdkunskaper så långt möjligt är. Några av dem uttrycker det enligt följande:

Skall vi föra traditionen vidare, måste alla få kännedom om vad stickning är för något. De måste kunna aviga och räta maskor och ha provat på att göra några varv. Det är inte att kunna sticka, men att känna till vad stickning är för något (Borg, 2001, s.101).

Jag tycker det skulle vara väldigt sorgligt om slöjden som helhet minskar. Jag tänker på allt kulturarv vi har på slöjdsidan. Vi vet ju redan nu att kunskaperna hos ungdomarna nu är mycket sämre än hos vår generation. Generationen dessförinnan visste ju mycket mer när det gällde handarbete.....om ytterligare några generationer så är det ingen som kan helt enkelt (Borg, 2001, s.101).

De kommentarer om vad som behöver vara kvar i slöjdämnet i framtiden berörde den rent kulturhistoriska delen i att kunna känna igen olika hantverkstekniker. Det anses viktigt att kunna ta till vara en mönstertradition och utnyttja den på ett tidsenligt sätt, att ha kännedom om material samt redskaps/verktygskunskap. En lärare i trä- och metallslöjd menar:

Kunskaper i och om material finns ej i moderna designutbildningar. Man använder konstmaterial och klipper och viker – ingenting annat. Men det finns ingenting om kulturarvet, ingenting om kunskaper i materialet (Borg, 2001, s.102).

Bland informanterna (före detta slöjdelever) fanns också en oro över att den kunskap som i generationer före oss varit en nödvändig livsbetingelse försvinner och i deras utsagor kan märkas både tveksamhet och beklagande över den utveckling de iaktar. Med detta menar de familjetraditioner och sin egen personliga historia, inte lokala traditioner som läroplanstexterna syftar på. Informanternas tolkning av kulturhistoria är alltså det som ligger dem mycket nära. Det betyder mycket för dem att kunna berätta om vem i de äldre släktleden som gjorde vad och kunna förvalta detta och eventuellt föra vidare detta kunnande till nya generationer.

Nygren – Landgårds, Skolslöjd nu och då – men vad sen?

I en undersökning som Nygren–Landgårds (2003) gjorde år 2000 har hon sammanställt slöjdlärares olika uppfattningar om slöjduitbildning och undervisning i dagens och framtidens samhälle. En punkt var att slöjdverksamhet fostrar människor till att förstå sin kultur och till att vara med att utveckla den. Utbildning grundar sig till stor del på värdet att förvalta gammal och skapa ny slöjdteknologisk kunskap bland människor i samhället. För att värna om slöjdekulturen är det viktigt att människor kan utföra slöjdverksamhet och därigenom tillverka slöjdprodukter. Därför bör alla människor få undervisning i slöjd. Slöjd uppfattas vara det samma som kultur och genom slöjdundervisning förvaltas traditionell färdighet och kunskap i samhället. Men författaren vill även påstå att eleverna samtidigt bör få möjlighet att bekanta sig med ny slöjdteknologi. Detta är nödvändigt för att slöjdekulturen skall vara intressant att föra vidare till nästa generation. Slöjdundervisning skall således ha som mål att värna om slöjdekulturen och att utveckla den (Nygren–Landgårds, 2003).

En inblick i den nordiska slöjden

Nygren-Landgårds (2003) har också forskat i den nordiska slöjden där forskningens uppgift och syfte var att få en inblick i aktuell pedagogisk/didaktisk uppfattning om slöjdundervisning. Målgruppen var framstående nordiska forskare och lärarutbildare inom slöjdområdet. Bakgrunden till undervisningen är författarens påstående om att uppfattningen av slöjd inte går att definiera på basis av läroplanstexterna. De för undervisningen riktgivande dokumenten är idag mycket allmänt skrivna. En generell samhällelig pedagogisk uppfattning är därför svår att konstatera utifrån ett samtida perspektiv. Därför menar författaren att mycket ligger i händerna på forskning och spridning av forskningsresultat, lärarutbildning samt de verksamma lärarna. Sålunda eftersöks i denna undersökning nordiska forskares och lärarutbildningens uppfattning om didaktiska och pedagogiska aspekter i relation till bland annat läroplanen.

Enligt författaren bygger sammanställningen på 29 av 127 personer vilket motsvarar 22,8% av populationen och kan därför inte ses som en generell uppfattning utan som en antydning av vilka tankar som just nu kan finnas bland lärarutbildare och forskare.

I undersökningens avsnitt där frågan ställdes om vad slöjdundervisningens pedagogiska utgångspunkt i första hand är, visade resultatet, enligt skribenten, att samhällets förväntningar om att bevara slöjdtraditioner upplevs vara de minst viktiga utgångspunkterna. En problembaserad och medveten process erhåller däremot de högsta värdena. Sålunda kan man anta att slöjdprocessen är ett pedagogiskt viktigt verktyg medan slöjdtraditioner och tekniker är verktyg för slöjdprocessen men inte pedagogiska mål för undervisningen. Vidare skriver författaren att om man betonar slöjdverksamheten som en fostrandeaspekt kan man förvänta sig att denna samt kulturell medvetenhet och tradition skulle prioriteras. Sammanfattningsvis kan man konstatera att respondenterna prioriterade fostran till kulturell medvetenhet högt medan traditions känslan inte kan anses vara något som prioriteras högt. Detta menar författaren kan eventuellt antyda att slöjdundervisningen i första hand bör ta fasta på den kultur som finns i nutid framför en historisk förankring (Nygren-Landgårds, 2003).

4.8 Aktuell forskning

Lindfors (1999) vill påvisa att läroplanerna, arbetet i skolorna och i lärarutbildningen byggde alltför länge på praktikrelaterad kunskap och hantverkstraditioner. Hon påstår att ämnets identitet har varit oklar och det har varit svårt att finna legitimeringsgrunder. Hon hävdar att nu är tiden inne att vidga paradigmen för forskning om slöjdens möjligheter att ge samhällskulturell kompetens som stöder utvecklingen av professionell kompetens. Vi behöver forskningsbaserad legitimering efter 150 år av spekulationer över vad slöjd kan vara bra för. Vi ska fokusera på den informationsteknologiska utvecklingen i samhället och dess växelverkan med och betydelsen av slöjd i skola och lärarutbildning.

Nygren-Landgårds (2003) påstår att avsaknaden av ett eget vetenskapsområde har medfört stagnation. Idag är situationen en annan och slöjdområdet har sin egen plats i vetenskapssamfundet. Forskning i relation till ämnet på olika nivåer i utbildningssystemet bedrivs och nya kunskaper om slöjdämnet pedagogiska möjligheter för framtidens samhälle kan beaktas i den akademiska slöjdläroplanen.

Författaren har i sin rapport (2003) lyft fram den pedagogiska idén för undervisning i slöjdämnen utifrån ett såväl historiskt, nutida som framtida perspektiv. Denna rapport ingår i det nordiska forskningsprojektet World-Wide Sloyd vars utgångspunkt är att den nordiska slöjden är ett för Norden typiskt fenomen och att detta bör definieras dels för att bevara dess verksamhetsområden i samhället dels för utbildning och undervisning.

Nygren-Landgårds (2003) skriver att enligt Lindstöm kan den första aspekten att ta i beaktande vara teknologins snabba framfart. En annan megatrend enligt Lindström är globaliseringen som innebär att människor får nya värderingar i en krympande värld. Författaren vill påvisa att Soujanen (2000) har redogjort för några centrala utvecklingstrender i samhället. Hon tar bland annat upp att kulturens värde ökar då världen globaliseras och att man skiljer på nationell och internationell kultur. Nygren-Landgårds skriver vidare att Soujanen i ett tidigare arbete (2000, s.35-36), har sammanställt vad utbildning och undervisning bör prioritera i sin verksamhet med tanke på framtidens samhälle. Där hävdar hon att utbildningen bör förbereda människan för ett högteknologiskt samhälle med hög standard på kunskap, kultur och teknologi och även sträva efter positiv attityd till företagsamhet.

Soujanen (2000, s.85-86) har (enligt Nygren-Landgårds 2003) granskat slöjdens möjligheter i framtidens samhälle. Hennes allmänna åsikt är att slöjd, som produktivistiskt ämne, har stora möjligheter att stödja samhällets utveckling, bland annat slöjdundervisningens möjligheter när det gäller fostran till företagsamhet. Slöjdundervisning kan innebära en idé eller en grundinställning för kommande företag. Nygren-Landgårds skriver vidare att enligt Lindström (2003, s.1) påstår han att en annan viktig faktor i samhällsomvandlingen är globaliseringen. Men ju mer internationell människan blir desto större vikt sätter hon på den nationalitet hon tillhör (Nygren-Landgårds, 2003). Nygren-Landgårds menar dessutom att slöjdverksamhet är starkt kulturbunden. Samtidigt kan det vara en källa för att förstå och bli medveten om andra nationaliteter.

5 Tillvägagångssätt

5.1 Val av metod

Enligt fil.dr. i pedagogik, Staffan Stukat (2005), är användandet av frågeformulär den mest relevanta metoden om man vill nå fler människor än vad som är möjligt vid intervjuer eller observationer. Stukat menar också att en större grupp ger kraft åt resultaten och han hävdar att en fördel med enkät är att man sparar tid vid sammanställningen då man relativt lätt kan bearbeta resultaten statistiskt. Dessutom nämner han att intervjuareffekten undviks vilket innebär omedveten styrning i form av tonfall, ansiktsuttryck verbal påverkan etc. Med dessa utgångspunkter har vi valt att göra en kvalitativ studie i enkätform. Det kvalitativa synsättet, skriver Stukat är till stor del att tolka och förstå de resultat som förekommer - inte att generalisera, förklara och förutsäga. En kvalitativ studie är enligt Trost rimlig när man är intresserad av att försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera, eller av att särskilja eller urskilja varierande handlingsmönster. Därför anser vi att det är viktigt att kombinera enkäten med intervjuer där vi har möjlighet att ställa följdfrågor utifrån enkätens resultat.

Stukát hävdar att denna metodik ger möjlighet att komma längre och nå djupare genom att svaren på huvudfrågorna kan följas upp på ett individualiserat sätt.

Fil dr och docent i psykologi Bo Johansson och fd universitetslektor Per Olov Svedner (2006) anser att frågeområdena och frågorna är bestämda i förväg i den strukturerade intervjun. Vidare skriver de att i den kvalitativa intervjun kan frågorna variera men frågeområdena är förutbestämda. Stukát förklarar denna intervjuform som ostrukturerad. ”Man ställer fölfrågor: Vad menar du med det? Kan du berätta mer?....” (2005, s.39). Vi har använt oss av en blandning av dessa två intervjutyper med delvis fastställda frågor samt också givit informanten möjlighet att svara öppet. Vi ansåg att en kombination av enkätundersökning och intervjuer borde vara det mest optimala.

5.2 Val av undersökningsgrupp

Till att börja med skedde urvalet genom att vi tog kontakt med handledaren på en av våra VFU-skolor. Hon hjälpte oss med att förmedla kontakter med slöjdlärare hon kände till personligen då hon frågade om de ville medverka i vår undersökning. Genom detta tillvägagångssätt fick vi sex slöjdlärare som var intresserade av att besvara enkäten. Vi gick dessutom vidare med att via Internet söka genom google på skolor inom våra hemkommuner. Vi fick på detta sätt fram namn på slöjdlärare som arbetade på respektive skola och skickade iväg mail om förfrågan till totalt 24 slöjdlärare. Vi kontaktade även via mail tio stycken före detta kurskamrater från vår slöjduitbildning vid Göteborgs universitet. Till urvalet för efterföljande intervju kontaktade vi flera rektorer på olika skolor som åtog sig att förmedla kontakter till slöjdlärare de kände till. Detta resulterade i att fem slöjdlärare erbjöd sig att medverka i en intervju.

Till vår första undersökningsgrupp för enkätundersökningen har vi valt slöjdlärare i textil, trä- och metallslöjd. Vårt mål med enkätundersökningen var att nå minst 10 personer. Vi var medvetna om att det fanns risk för eventuella bortfall, därför kontaktade vi fler antal (40 st) informanter än vår målsättning. Stukát anser det viktigt att visa i en kvalitativ studie att man funnit vissa mönster, uppfattningar och variationer, inte hur vanliga dessa är. Han uttrycker att: ”I de flesta fall vill man vid kvalitativa studier få en så stor variation av uppfattningar som möjligt och inte ett antal likartade fall” (2005 s.62). Därför ansåg vi att gruppen bör vara så heterogen som möjligt för att kunna göra jämförelser och se skillnader när det gäller kön, ålder, utbildning och yrkesverksamma år. Dessutom bör det framkomma i vilken slöjdart och vilka år de undervisar/undervisade i. Den mindre gruppen på fem informanter som medverkade i intervjuundersökningen hade också varierande bakgrund. Gemensamt för dem var att de alla var eller hade varit yrkesverksamma i någon slöjdart. Vi valde att använda oss av beteckningarna A, B, C, D och E på informanterna. Informant A var pensionerad textillärare, B var obehörig men arbetade som textillärare. Båda informanterna C och D var utbildade i båda slöjdarterna, där C arbetade som textillärare och D som trä-och metallslöjds lärare. E var obehörig men vikarierade i de båda slöjdarterna.

5.3 Genomförandet av enkät och intervjuundersökningen

Första steget vid enkätundersökningen och intervjuförfrågan var att göra en intresseförfrågan via telefon/mail eller personlig kontakt om kontaktpersonerna var positiva till att besvara en enkätstudie och göra en intervju. I detta skede presenterade vi syftet med vårt examensarbete. Det var viktigt att betona betydelsen av undersökningen för att motivera den tillfrågade. Detta är en av faktorerna Stukat (2005) nämner som kan vara avgörande för personernas vilja att medverka i undersökningen. Därefter skickade vi enkäten till de intresserade tillsammans med ett frankerat returkuvert. Informanterna fick sju dagar på sig att besvara enkäten. Intervjuerna genomfördes efter enkäterna hade inkommit till oss och vi hade bearbetat svarsresultaten.

Vi genomförde en gruppintervju på två personer samt tre stycken enskilda intervjuer. Sammanlagt innefattade intervjuerna fem personer. Stukat (2005) hävdar att ibland kan det vara fördelaktigt av besparingsskäl att göra gruppintervju men risken finns att informanterna påverkar varandra. Johansson & Svedner (2006) skriver att när man genomför kvalitativa intervjuer bör man helst spela in dessa på band, men den tekniska utrustningen hade vi inte möjlighet till utan gjorde löpande anteckningar under intervjuens gång. Johansson & Svedner (2006) påstår att om man antecknar svaren blir det naturligt med speglingar, ("Du menar alltså...") eftersom de utgör intervjuarens försök att sammanfatta det viktigaste i vad som sagts.

5.4 Bearbetning av svaren

Vi utgick från våra frågor i syftet och omarbetade dem i enkätform. I vår enkät valde vi både strukturerad frågeform med fastställda svarsalternativ samt ostrukturerad frågeform med öppna frågor. Stukat anser att en enkät kan bestå av båda delarna.

Man bör visserligen vara konsekvent med avseende på typ av frågor och alternativ men vissa avsteg kan ändå göras om man är säker på att det inte förvirrar den svarande (Stukat, 2005, s. 46).

Trost (2001) påpekar att det är en god regel att alltid ge varje frågeformulär ett löpnummer. Det innebär att man ger den som svarat ett slags identitetsnummer som underlättar vid inläsning av resultaten. Även om vi endast hade 10 stycken informanter fick var och en sin egen identitet som, Tex. 1, Tex. 2, Tom. 3.....o.s.v. Detta underlättade inläsningen av data då vi lätt kunde gå tillbaks och kontrollera om ålder, anställningsår, utbildningsbakgrund hade betydelse för hur de svarade.

De ostrukturerade frågorna 2 och 5 valde vi att sammanställa i löpande text. Den struktur vi använt oss av var att vi först systematiskt läste samtliga svarsцитat och utslöt inte någon som helst fakta. Med utgångspunkt från dem placerade vi de som liknade varandra under samma kategori/påståendesats. Här igenom kunde vi sedan lättare utläsa vilka generella mönster som framkom i och med att det blev ett färre antal påståendesatser än de ursprungliga svaren. Alla svaren handlade ändå om likartade företeelser. Sammanställningen utgörs således av allas fullständiga svar. De strukturerade svarsalternativen på frågorna 3 och 4 har vi redovisat genom att uppge respektive antal informanter som svarade vad i löpande text.

5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Johansson & Svedner (2006) menar att ibland är databearbetningen komplicerad. Man använder begreppet reliabilitet, som betyder noggrannhet vid mätning. Författarna menar vidare att i praktiken är reliabiliteten aldrig perfekt. Observatörer ser vad som händer ur lite olika synvinklar, deras uppmärksamhet varierar. När det gäller validiteten menar Johansson & Svedner att man diskuterar om resultatet ger en sann bild av det som undersöks. Stukát (2005) hävdar att utöver reliabilitet och validitet måste man också resonera kring vem de resultat man får fram egentligen gäller för och kallas då generaliserbarhet.

Vi gjorde 40 enkätutskick och vårt mål var att få in minst 10 stycken enkäter från våra informanter, vilket vi precis uppfyllde. Detta antal kan uppfattas som för få, för att nå en fullständig, tillförlitlighet i undersökningen. Antalet kan göra det svårt att ge en generalisering, men man kan ändå uppfatta undersökningen som en antydning och specifik riktning åt ett håll. Vi tycker ändå att de informanter som svarat har givit oss tillräcklig information som bidragit till att uppsatsen har gått att genomföra.

5.6 Etiska överväganden

Enligt Johansson & Svedner (2006) menar de att forskaren måste kunna försäkra den han intervjuar att resultaten presenteras på ett sådant sätt att det inte skall gå att identifiera vem som sagt vad. Stukát skriver om samtyckeskrav vilket menas att deltagarna i undersökningen har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Därför har vi med stor respekt inför våra informanter inte uppgett deras namn från de svar som vi fick in på enkätundersökningen och intervjun i denna rapport. Alla har blivit lovade att få vara helt anonyma. Vi har även haft stor förståelse för informanternas tidsbrist att svara på enkäten och avböjelse för intervjuer. Vi har därför inte skickat några påminnelser om svarsinlämning av enkäterna.

6 Resultat

Inledningsvis har vi sammanställt en tabell där informanternas bakgrundsfakta kan utläsas. Därefter följer enkätresultaten där frågorna redovisas i löpande text. Svaresresultaten av enkäten analyserades sedan genom att jämförelser gjorts med litteraturen från kapitel 3. Därefter presenteras intervjuresultaten med efterföljande analys och även där har jämförelser gjorts med litteratur från kapitel fyra.

6.1 Enkät

Här nedan har vi sammanställt en tabell (1) med allmänna uppgifter från de svarande för att få en översikt vilken utbildningsbakgrund, kön, ålder, år i yrket, slöjdart och vilka år de arbetar med. Vi har delat in de svarande i kategorier utifrån vilken utbildningsbakgrund de har. Förkortningarna betyder:

Tex.= Textillärare

Tom.= Trä och metallslöjdlärare

Tex/Tom.= Lärare utbildade i båda slöjdarterna

Ej beh.= Ej behörig lärare

Tabell 1. Allmänna uppgifter

Utbildning	Kv	Man	Ålder	År i yrket	Slöjdart	Arbetar med år
Tex.1	x		51-	25	Textil	6-9
Tex.2	x		51-	39	Textil	3-9
Tom.3		x	51-	41	Trä/Metall	3-9
Tom.4		x	51-	28	Trä/Metall	6-9
Tex/Tom.5		x	31-40	5	Textil	6-9
Tex/Tom.6	x		41-50	1,5	Trä/Metall	3-9
Ej Beh.7	x		31-40	1	Trä/Metall	3-9
Ej Beh.8	x		41-50	0,5	Båda	6-9
Ej Beh.9	x		41-50	9	Textil	3-5
Ej.beh.10		x	51-	2	Trä/Metall	6-9

I enlighet med tabell 1 så medverkade tio personer i enkätundersökningen. Utbildningen varierade, där två var utbildade till enbart textillärare, två var utbildade till enbart trä och metallslöjd, två utbildade i både textil, trä- och metallslöjd och fyra av informanterna arbetade som utbildade lärare. När det gällde könsfördelningen mellan informanterna var sex kvinnor och fyra män. Hälften av informanterna var 51 år och äldre. Erfarenheten med antal år i yrket varierade stort, från 0,5 år upp till 41år. Den slöjdart de arbetade med, var jämt fördelat mellan de tillfrågade och fyra arbetade med textilslöjd, fem arbetade med trä/metallslöjd och en person arbetade med båda slöjdarterna. Barnens ålder som informanterna arbetade med varierade också, fem arbetar med åldrarna 6-9, fyra med åldrarna 3-9 och en person med år 3-5.

6.2 Enkätresultat

6.2.1 Gamla hantverkstekniker – kulturarvet inom skolslöjden

På enkäten (bilaga två) gav samtliga tio informanter likartade svar på fråga två, vad de anser tillhöra det svenska kulturarvet inom skolslöjden. Det generella mönster som framkommer är att samtliga informanter anser att gamla hantverkstekniker tillhör det svenska kulturarvet inom skolslöjden. Några av dem uppger dessutom att materialet som används också tillhör kulturarvet. Olika textila tekniker nämns här av de informanter som arbetar eller har arbetat inom textilslöjden och tekniker som är vanligt förekommande inom trä- och metallslöjd uppges av dem som arbetar eller har arbetat inom detta område. De textila tekniker som nämns är i rangordning med antal lärare i varje kategori: landskapsbroderi (fem stycken), vävning (fyra), stickning (fyra), klädsömnad (fyra), knyppling (tre), tovning (tre), virkning (två), lapptechnik (två), spinning (två), kardning (en), växtfärgning (en).

Att med hjälp av de olika textila teknikerna ta vara på gamla mönster och material och utveckla nya idéer och användnings-områden. Ex. genom tovning - färgad ull – torrtoovning – nyaformer - nya produkter. Landskapsbroderi – stickning, ”binge” (Tex. 1).

Det är inte bara Hallandssöm, landskapsbroderi, som är gammalt kulturarv, utan de flesta tekniker vi jobbar med bygger på gamla traditioner. T.ex stickning, virkning, vävning, knyppling. Även spinning,

kardning, tovning. Lapptechnik kan tyckas vara nog så nytt, men det bygger ju på gamla traditioner. Kläd och dräkthistoria, gamla verktyg och så vidare (Tex.2).

Bland de som undervisar eller har undervisat i trä- och metallslöjd är variationen beträffande olika tekniker betydligt större än inom det textila området. Tekniker som uppges tillhöra det svenska kulturarvet i trä- och metallslöjd är framför allt svarvning (tre), täljning (två), svep (två), lagg (två), karvsnitt (två) och smide (två). Dessutom nämns, färgsättning (en), formspråk (en), ritning (en), lödning (en), förtenning (en), skålslagning (en), drivning (en), urholkning (en), rotslöjd (en), bokbinderi (en), knopslöjd (en), näverslöjd (en), reptillverkning (en), ritteknik (en), perspektivlära (en), elementär matematik (en) och läderarbeten (en). Förutom att gamla hantverkstekniker betraktas av samtliga informanter som den absolut viktigaste komponenten för kulturarvstillhörighet nämns också kläd- och dräkthistoria, svenska träslag, högtidstraditioner som ex. jul och påsk samt utformning av viking- och bronsåldersbyar.

Formspråket vid planeringen. Färgsättningen av slöjddetaljen. Olika tekniker, ex. ritning, lödning, förtenning. Större moment ex. Skålslagning och drivning, urholkning av skålar, kåsor, svarvning av skålar, handtag m.m. Grupparbete ex. vikingabyar, bronsålder. Gemensamma arbetsområden inför årets olika högtider ex. Jul, Påsk (Tom. 3).

Sammanfattningsvis av svaren på fråga två är att slöjdlärare oavsett slöjdart anser att gamla hantverkstekniker tillhör det svenska kulturarvet inom skolslöjden. Dessutom nämns traditionellt material vara en av komponenterna i kulturarvet.

6.2.2 Kulturarvets betydelse

På fråga tre ställde vi frågan hur viktigt slöjdlärare tycker det är att eleverna får förståelse och intresse för vårt kulturarv och våra slöjdtraditioner. Fyra fasta svarsalternativen fanns att välja emellan (bilaga två). Av de tio informanter som var med i vår undersökning anser sex av dem att det var mycket viktigt samt fyra att det var viktigt att eleverna fick förståelse för vårt kulturarv och slöjdtraditioner. Resultatet visade också att inte någon av informanterna tyckte det var mindre viktigt eller oviktigt.

6.2.3 Undervisningstid

På fråga fyra ställde vi frågan hur stor del ingår kulturarvsbevarandet i din slöjdundervisning. Även där fanns fyra fasta svarsalternativ att välja emellan (bilaga två). Resultatet av fråga fyra visade att fyra av de tio informanterna anser att de ägnar 0-25% tid till att förmedla kulturarv i sin undervisning. Tre informanter påstår att de ägnar 26-50% tid och lika många hävdar att de ägnar 51-75% tid. Inte någon av informanterna uppger att de ägnar 76-100% till att förmedla kulturarv i sin undervisning.

Sammanfattningsvis som jämförelse mellan frågorna tre och fyra, är att samtliga tillfrågade tycker det är mycket viktigt eller viktigt att eleverna får förståelse och intresse för vårt kulturarv och våra slöjdtraditioner. Trots detta svarar ändå de flesta att de ägnar mindre del i sin undervisning till att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner.

6.2.4 Helhetsperspektiv

På fråga fem presenterar slöjdlärarna olika förslag på arbetssätt som förmedlar det svenska kulturarvet och slöjdtraditionerna till eleverna. Många informanter ger konkreta exempel på arbetsformer där begrepp som helhetsperspektiv och sammanhang är viktiga inslag för eleverna. Några exempel följer här nedan:

Genom att sätta in kunskaperna i sitt sammanhang så att de blir relevanta för eleverna. Till exempel berättar och läser jag för eleverna om luffare när någon av dem arbetar med trådslöjd (luffarslöjd/trådslöjd). Jag försöker få in så mycket som möjligt om vårt kulturarv i undervisningen men jag tycker ändå att det blir för lite av den varan. Jag är också rädd att eleverna ser det mest som något slags kuriosa och inte som allmänbildning (Ej beh. 7).

Försöker få elever intresserade av äldre tekniker genom att berätta spännande historier inom hantverket. I smide tex. finns mycket magi. Rep, kan man besöka repslagerier och låta barnen testa på att göra rep och knopar samt ta del av tillverkning från råvara till färdig produkt. Eleverna kan få testa på att odla lin, karda och spinna ull. Plocka växter och färga garn. Ut i skogen, se träden och tälja i dem. Luffarslöjd, eleverna använder enkla redskap och ståltråd för tillverkning, också -spännande historia med luffare och bovars hantverk (Ej beh.8).

Jag tycker att slöjdundervisningen i sig själv inte kan förmedla allt detta. Jag försöker tänka teman där många ämnen ingår för att eleverna ska få den tid de behöver och inte avbrytas när de börjar få flow. Enbart i slöjden kan man inte hinna få en helhetsbild av svensk kulturtradition inom hantverk, kanske ett område... Möjligen. OBS! det finns mycket kunskap som andra kan visa på ett bra sätt, genom att besöka eller besökas (Ej beh. 8).

De flesta informanter uttrycker återigen på olika sätt att det är de traditionellt gamla teknikerna som är viktiga för eleverna att lära sig utföra praktiskt. Några nämner dessutom vikten av att använda traditionellt material. Samtliga informanter svarar att de på olika sätt förmedlar historien bakom de slöjdalster som eleven arbetar med. Övergripande för de allra flesta av informanterna är att de förmedlar genom att berätta om slöjden förr och nu. Det är också vanligt förekommande att de visar gamla slöjdalster och kulturföremål i samband med berättande. En av informanterna använder sig även av dataprogram som bl.a. presenterar historik och olika teknikers och materials utveckling genom tiderna. Nästan samtliga av dem betonar vikten av att kunskaperna sätts in i ett sammanhang. Några exempel på arbetssätt nämns för att eleverna skall få en helhetsbild av svensk kulturtradition. Ett exempel på hur denna helhetsbild kan skapas, är att det kan vara bra att arbeta med olika teman samt samarbeta med andra ämnesområden. Ett annat exempel är att göra studiebesök på museer och hos konsthantverkare samt att intervjua äldre eller kunniga personer inom något slöjdområde. När eleverna tar del av hela processen från råvara till färdig produkt skapas också en helhetsbild.

Någon poängterar också det väsentliga i att utgå från elevens erfarenheter när man förmedlar kulturarv då slöjdtraditionerna varierar beroende på var man kommer ifrån. Många anser dessvärre att bristen på tid är ett hinder för att ha möjlighet att fullfölja sina intentioner. Slöjdprocessen, där eleven arbetar utefter egen idé till färdig produkt, tar mycket tid i anspråk på bekostnad av de nämnda arbetsformerna. En av informanterna upplyser om att hon som komplement arbetar ideellt med att förmedla kulturtraditioner till barn. Hon anser att tiden för detta inte är tillräcklig i skolan och samarbetar därför med det lokala hemslöjds-gillet.

Har haft slöjddagar i samarbete med Falkenbergs hemslöjds-gille. Tyvärr sker inte detta kontinuerligt, eftersom det krävs stort engagemang från gillet också. De har ställt upp jättebra vid de tillfällen som

vi haft. Eleverna har fått vara på olika stationer. Ytterligare ex: visar barnen ull och allt som här till detta såsom ullsax, kardor, spinnrock, slända. Låter de också pröva på.

Tidsbrist! Tyvärr är det ju alltid slöjden som får stå tillbaka här, det skall göras andra saker exv. Utflykter teater. Jag skulle gärna göra studiebesök på museet på Varbergs fästning exv. För att visa kläderna som Bockstensmannen men det finns varken tid eller pengar till sånt (Ej beh. 9).

Sammanfattningsvis av svaren på fråga fem, är att det främst är de gamla hantverksteknikerna med tradition som anses viktigast att bevara. Förutom att eleverna lär sig att arbeta praktiskt med dessa betonar informanterna vikten av att kunskaperna sätts in i ett sammanhang.

6.2.5 Analys enkät

I vår undersökning uttrycker samtliga informanter att det främst är traditionella hantverkstekniker som utgör kulturarvet. Detta stämmer överens med resultaten från Borgs två avhandlingar (1995, 2001). Borgs forskningsresultat (1995) visade att de textillärare hon intervjuat ansåg att det var viktigt att lära ut de traditionella slöjdteknikerna till eleverna. Textillärarna uppgav också att de hade ett större engagemang för detta nu än för 20-30 år sedan. Resultaten från Borgs forskning (2001) visade också att de intervjuade slöjdlärarna kände sig som kulturbärare med uppgift att försöka bevara slöjdekunskaper så långt som möjligt. De kommenterar om vad som behövde vara kvar i slöjddämnet berörde den rent kulturhistoriska delen av att känna igen olika hantverkstekniker samt att ha kännedom om material och redskaps/verktygskunskap.

Nästan samtliga informanter betonade vikten av att kunskaperna omsätts praktiskt i ett sammanhang vilket är förenligt med det sociokulturella perspektivet. Enligt Borg (2001) framhöll Dewey att det praktiska arbetet ger barnen upplevelser och erfarenheter som kan ligga till grund för förståelse för samhälle och demokrati. Flera exempel på arbetsätt som skapar helhetsbilder för eleven nämns i vår enkätundersökning. Informanternas olika förslag på arbetsformer är bl.a. temaarbeten, integrering med andra ämnen, studiebesök som de anser bidra till att eleverna får en helhetsbild av svensk kulturtradition. Deras pedagogiska utgångspunkt stämmer därmed överens med Deweys och Vygotskys teorier som båda propagerade för hur viktigt det är att skapa en helhetssyn för eleven (Dysthe, 2003). De menade att en förutsättning för lärande och utveckling är att det förekommer kommunikativa processer där individen interagerar med den omgivande världen (Dysthe, 2003). De båda teoretikerna ansåg också att barn lär sig bäst om man utgår från barnets erfarenheter.

En av informanterna i vår undersökning poängterade också det väsentliga i att utgå från elevens erfarenheter när man förmedlar kulturarv och att slöjdtraditionerna varierar beroende på var man kommer ifrån. Några av informanterna ansåg att bristen på tid förhindrade dem att fullfölja sina intentioner. Detta var också en aspekt som framkom i Borgs forskningsresultat (1995) där flera av informanterna befarade att slöjddämnet skulle få allt mindre utrymme i framtidens skola. Eftersom de kände sig som bärare av ett specifikt kulturarv var detta ett starkt argument för bibehållen eller utökad slöjd.

Slöjdprocessen, där eleven arbetar från idé till färdig produkt upplevs av en informant ta mycket tid i anspråk på bekostnad av arbetsformer som är främjande för förmedlandet av kulturarv och slöjdtraditioner. Enligt Nygren-Landgårds (2003) bör slöjdprocessen vara ett pedagogiskt viktigt verktyg, medan slöjdtraditioner och tekniker är verktyg för denna men

inte pedagogiska mål för undervisningen. Hennes slutsats grundar sig på den undersökning hon utförde som visade att samhällets förväntningar på slöjdundervisningens pedagogiska utgångspunkt var framför allt att den skulle vara en problembaserad och medveten process. Att bevara slöjdtraditioner ansågs minst viktigt enligt Nygren-Landgårds forskningsresultat.

En av informanterna från vår undersökning upplyser om att hon som komplement till skolslöjdsundervisning arbetar ideellt med att förmedla kulturtraditioner till barn. Hon anser att undervisningstiden inte är tillräcklig i skolan för detta ändamål och samarbetar därför också med det lokala hemslöjdsgillet. Danielsson (1973) påstår att skolslöjdens ursprung och funktion i dag grundar sig på Hemslöjdsrörelsens verksamhet vid övergången till industrialismen. I verksamheten fanns eldsjälarna som tillvaratog kunskaper som höll på att försvinna.

De gamla traditionella hantverksteknikerna som ansågs vara viktigast att förmedla kunde man även lära ut genom moderna arbetsformer hävdade en av informanterna från vår undersökning. Hon använder sig av dataprogram i sin undervisning av ämnesområdets historik. Detta stämmer överens med vad Nygren-Landgårds (2003) anser, nämligen om slöjdekulturen skall vara intressant att föra vidare till nästa generation bör eleverna få möjlighet att bekanta sig med ny slöjdteknologi. Säljö (2005) förklarar att man bör vara medveten om att villkor för lärande förändras där nya tekniker och medierande resurser börjar användas i samhället.

6.3 Intervjuresultat

Frågorna är gjorda med utgångspunkt från enkäten och har fördjupats av de svarsresultat som framkom från enkätfrågorna. Även ostrukturerade frågor uppkom under intervjuens gång. Vi har lyft fram de viktigaste aspekterna som framkom vid intervjun. De fem informanterna från intervjuerna har vi valt att kalla A, B, C, D och E.

6.3.1 Varför är det viktigt att förmedla kulturarv?

Under intervjuerna hade vi två fasta frågor att utgå ifrån. Den första frågan var, varför är det viktigt att förmedla vårt kulturarv och våra slöjdtraditioner? Frågan väckte stort tankearbete och svaren kom efter en stunds reflektion speciellt hos informanterna A och B där intervjun genomfördes tillsammans.

Det är viktigt med slöjdtraditioner därför att eleverna måste få förståelse och lära sig hur de kläder och de hus man bor i har skapats. Det är viktigt att veta det historiska perspektivet för att kunna göra något åt framtiden (A).

Informant B som är betydligt yngre än A berättade att hon var tacksam för att hon tidigt hade fått lära sig mycket av slöjd och hantverk av sin mamma och mormor, vilket hon förstod var ganska ovanligt idag. Informant A nickade och log för att förtydliga det informant B menade och sa att under hennes uppväxt var detta en naturlig process för att hjälpa till med försörjningen inom familjen. Informant B svarade:

Det är bra att man har förståelse för hur andra människor har haft det och hur de har klarat sin försörjning. Att ha kännedom om sitt kulturarv är viktigt för att veta sitt ursprung, för att känna sig "hela", förutan grunden faller "allt ihop" (B).

6.3.2 Tid och ork räcker inte till

Utifrån vårt enkätresultat framkom en intressant aspekt där svaren på fråga tre och fyra gav motstridiga uppgifter. Samtliga informanter tyckte det var viktigt att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Samtidigt ägnade flertalet mindre tid till att förmedla kulturarvet och slöjdtraditioner. Därför ställde vi den andra frågan, varför det ägnas så lite tid till detta i förhållande till den totala undervisningstiden? Tidsaspekten var ett återkommande problem tyckte informanterna.

Det är inte så säkert att man kan klara upp detta med att nå allt och alla om kulturarvet i skolslöjden, tid och ork räcker inte till. Vi måste ta hjälp av hemslöjdsföreningar och hembygdsgruppen (A).

En av de intervjuade ansåg att slöjdprocessen tar mycket tid i anspråk där eleverna arbetar från egen idé till färdig produkt. Detta svar gav nya intressanta tankar och hon menade vidare att det är viktigt att arbeta ämnesövergripande för att eleverna ska få ett bredare kunskapsfält.

Vi som slöjdlärare har ett ansvar att föra kulturarvet vidare och genom att integrera olika ämnen kommer det med automatiskt (E).

För att eleverna ska utveckla intresse och förståelse för vårt kulturarv och slöjdtraditioner är det viktigt att de har ett helhetsperspektiv, menade hon. Dessutom innebär integrering med andra ämnen att barnen lär mycket av att samverka med varandra. Ytterligare en aspekt som togs upp av informanterna var att slöjdlärare måste själva ta reda på kunskaper inom förut nämnda område. Hon ansåg att för att hålla sig a`jour måste man vara specialintresserad och få fortbildning. Hon menar också att på slöjdläraryrket finns det brister i förmedlingen av vårt kulturarv och slöjdtraditioner (E).

6.3.3 Motivation och lust att lära

Ostrukturerade frågor dök upp under intervjuens gång. Vi pratade om att fånga elevernas intresse och motivation till att lära sig nya saker. Informant A som tillhör den äldre generationen och har många års erfarenhet av barn och ungdomar svarade lugnt och förtroendeingivande att:

Man måste förstå elevernas nonchalans om de tycker det är oviktigt/ointresserat, det ingår i deras utvecklingsfas. Det är svårt att nå år 6-9, kanske fel ålderskategori att vända sig till om man vill förmedla kulturarv och slöjdtraditioner. Det är betydligt lättare med år 3-5 (A).

Informant B som tillhör den yngre generationen har liknade förståelse för ungdomars sätt att tänka. Hon påpekade vikten av modernisering av gamla hantverkstekniker så intresse kan upprätthållas hos eleverna.

Eleverna vill inte väva för det ingår inte i deras moderna leverne, det tilltalar dem ej, för de vet inte vad de ska göra med det. Till exempel unga människor använder inte vävda dukar på bordet (B).

Att kunna motivera eleverna är ibland svårt medgav informant B. Men hennes filosofi var övertygande och hon ville gärna förmedla en känsla till eleverna som hon själv upplevde och tyckte var viktigt.

Kicken av att känna att man gjort något själv, är en viktig känsla att försöka förmedla (B).

6.3.4 Vad är svenskt kulturarv?

En aspekt som ventilerades under intervjuerna var, vad som egentligen tillhör det ”svenska” kulturarvet. En av informanterna påpekade att vi har ju till exempel många afrikaner boende i Sverige. Hon hade under en vecka undervisat sina elever i den afrikanska batikkonsten och en fråga som hon väckte var:

När blir det ett svenskt kulturarv? Eller ska vi bara arbeta med det typiskt svenska och inte låta oss influeras från andra kulturer? Mönster, menade hon, har ju alltid på något sätt spritt sig över världen (D).

Det kommer ju ständigt nya kulturarv. En av informanterna spekulerade i vad som utgör kulturarvet om 100 år.

Kan möjligen våra ”ålderdomliga” datorer hänföras dit? Kanske kan man då manövrera datorn genom sina tankar(C).

Vi som skribenter har ifrågasatt om klädsömnad tillhör kulturarvet. Visserligen fokuseras det mycket på denna teknik i skolorna och det kanske är som informant A påstår att:

Även klädsömnad som idag praktiseras är kulturarv, för att inte så många kan detta i dagens samhälle. Kulturarv är allt man gör i slöjden till 100% (A).

Ju längre intervjuerna framskred desto mer insåg informanterna att de förmodligen arbetar mer med kulturarv än de tidigare varit medvetna om.

Vad man än arbetar med i slöjden som tex syr kläder, virkar, stickar, tovar, torrfiltar, broderar så är det ju sådant som människor i alla tider har gjort. Visserligen mestadels kvinnor men allt måste sättas in i sitt sammanhang och i vår tidsålder (D).

Intervjuerna medförde att vi på ett djupare plan kunde utveckla frågor som uppstod när vi läst enkätresultaten. Det nya som framkom var att samtliga slöjdlärare arbetar mer med kulturarv än vad de tidigare varit medvetna om samt att så gott som allting oavsett vad vi gör så härstammar det från vårt kulturarv. Tankeprocesser uppkom under intervjuerna då någon väckte frågan om varför vi måste bevara kulturarvet då det ständigt kommer nya samt en annan fråga som ventilerades var vad som egentligen utgör det ”typiskt svenska” kulturarvet.

6.3.5 Analys - intervjureultat

En av aspekterna som lyfts fram i Borgs avhandling (2001) är att både de intervjuade slöjdlärarna och de före detta slöjdeleverna känner en oro för att slöjdkunskaperna skall försvinna inom några generationer. Detta avspeglas också i den intervjuundersökning vi utfört, då en av informanterna hävdar att vi måste ta hjälp av hemslöjdsföreningar och hemslöjds-gillen därför att skolslöjden inte har tillräcklig kapacitet till att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Vid intervjuerna insåg informanterna att de arbetade mer med kulturarv än de tidigare varit medvetna om. En av informanterna hävdade att allt, oavsett vad vi sysslar med i slöjden är kulturarv till 100 %.

Informanterna vid vår intervjuundersökning påpekade det väsentliga i att utgå från elevens erfarenheter och att det var viktigt att anpassa slöjdföremålens utformning till deras moderna leverne. En av dem poängterade att vi måste vara medvetna om att erfarenheterna varierar beroende på var man kommer ifrån. Det ventilerades därefter i vad som egentligen tillhör det

”svenska” kulturarvet då vi i alla tider fått influenser från hela världen. Soujanen (2000) förklarar att kulturens värde ökar då världen globaliseras och att man skiljer på nationell och internationell kultur. Med det menar hon att ju mer internationell människan blir desto större vikt sätter hon vid den nationalitet hon tillhör och slöjdverksamhet har alltid varit starkt kulturbunden.

Vid intervjuerna framkom att informanterna tyckte det var viktigt att eleverna utvecklade intresse och förståelse för kulturarvet och genom att ha ett historiskt perspektiv kunde göra något åt framtiden. Enligt Nygren-Landgårds (2003) uppfattade slöjdlärare att slöjd är det samma som kultur och genom slöjdundervisning förvaltas traditionell färdighet och kunskap i samhället. Norges huvudsakliga syfte med slöjdämnet är enligt Halvorsen (2002) att man skall lära sig av traditionen och samtidigt kunna använda sig av denna kunskap på nytt sätt.

Vi som slöjdlärare har ett ansvar att föra kulturarvet vidare ansåg en av informanterna vid intervjun och genom att integrera olika ämnen kommer detta automatiskt. Med detta menade hon att, för att eleverna skall utveckla intresse och förståelse för vårt kulturarv och slöjdtraditioner, är det viktigt att de har ett helhetsperspektiv. Dessutom ansåg hon att integrering med andra ämnen innebär att barnen lär mycket av att samverka med varandra. Det perspektiv på lärande hon föredrog sammanfaller med det sociokulturella och enligt Dysthe (2003) är kommunikativa processer en förutsättning för lärande.

7 Diskussion

7.1 Metoddiskussion

Enligt Stukát, är användandet av frågeformulär den mest relevanta metoden om man vill nå fler människor än vad som är möjligt vid intervjuer eller observationer. Han menar också att en större grupp ger kraft åt resultaten och han hävdar att en fördel med enkät är också att man sparar tid vid sammanställningen då man relativt lätt kan bearbeta resultaten statistiskt.

Vi gjorde ett frågeformulär där vi hade möjlighet att nå fler människor än genom att enbart genomföra intervjuer. Vårt mål från början var att först göra en intresseförfrågan via telefon/mail om de var positiva till att besvara en enkätstudie och då skulle vi även presentera syftet med vårt examensarbete. Detta fick vi i de flesta fall hoppa över på grund av tidsbrist, därför fick istället informanterna informationen direkt via missivbrevet. Informanterna fick en vecka på sig att svara på enkäten. Denna tid har vi uppfattat i efterhand som för kort och vi kan antyda att informanterna kände det samma. Vi skickade några enkäter med postgång men de flesta enkäterna skickade vi via lärarnas arbetsmail. Med denna kommunikationskanal hoppades vi få ett snabbare svar än via ordinarie postgång. Men en långhelg kom emellan och skolorna hade stängt under fyra dagar, vilket vi tror har påverkat tillbakaskickandet av antalet enkäter. Vi tror också att lärarnas tid och ork tryter för detta uppdrag vi gav dem att svara på enkät. Detta grundar vi bland annat på att trots vi skickade frankerat svarskuvert så inkom svaren för sent för vårt arbete. Vi har ändå sett de inkomna enkäterna som en tillgång vid sammanställning av svaren utifrån vår problemställning.

Vi tyckte även att det var viktigt att kombinera enkäten med intervjuer då Stukát (2005) hävdar att denna metodik ger möjlighet att komma längre och nå djupare genom att svaren på

huvudfrågorna kan följas upp på ett individualiserat sätt. Från början hade vi tänkt genomföra en gruppintervju på sex personer. De hade blivit tillfrågade i god tid innan och svarat ja, men några dagar innan intervjun skulle genomföras avböjde de tillfrågan. Efter vidare sökande på lämpliga intervjupersoner möttes vi av blandade reaktioner på vår önskan om de ville hjälpa oss att besvara våra frågor. En utav dem fick sjukt barn vid avtalad tid och några besvarade aldrig tillfrågan för intervju vilket försvårade situationen för oss. Men med ytterligare envist letande så lyckades vi till slut genomföra fyra stycken intervjuer där vi fick svar på våra uppföljande frågor. Tre stycken utav dessa genomfördes enskilt och två stycken utav dem var tillsammans. Vi anser att en kombination av enkätundersökning och intervjuer har varit det mest optimala för denna uppgift.

En brist som vi upptäckte i enkäten efter det att utskicket var gjort var, att under rubriken allmän information saknades åldersindelningen 41-50 år. Några av informanterna hade uppmärksammat detta och markerade en egen ruta för dessa åldrar. Vi upptäckte också att vi hade skrivit "vad anser du tillhöra det svenska kulturarvet" i enkäten. Men vi hade önskat att vi uttryckt oss med "vad anser du tillhöra det nordiska kulturarvet"

7.2 Resultatdiskussion

Den oro som infann sig hos människor vid industrialismens antågande är jämförbar med den oro som speglas i samhället i dag angående slöjd och hantverkskunska pers eventuella, fortsatta existens. Vår research av det historiska perspektivet på skolslöjdsundervisning baseras på hur Danielsson (1973), Johansson (2002), Borg (2001), Nygren – Landgårds (2003), Hartman, Thorbjörnsson & Trotzig (1995) och Trotzig (1988) beskriver utvecklingen under 150 år.

Funderingar som handlar om barns och ungdomars handfallenhet beträffande vardagliga göromål har vi båda författare ofta mötts av. Det är många från den äldre generationen som frågar vad barn egentligen lär sig i skolslöjden idag, när de inte ens kan sy i en knapp. Detta kan jämföras med de resultat Borg (2001) lyfter fram i sin avhandling. Genom att intervjua slöjdlärare och före detta slöjdelever blev hennes slutsats att båda kategorierna kände en oro för att slöjdkunskaperna skulle försvinna inom några generationer.

När industrialismen tog fart befarade man att kommande generationer inte längre skulle ha förmåga att utföra slöjdarbeten och andra hemsysslor. Hemproduktionen ersattes med industriellt tillverkade varor. Nu kanske det är den moderna teknologins snabba framfart som motverkar barnens motivation och intresse till att slöjda. Gamla slöjd- och hantverkstekniker har konkurrerats ut av andra aktiviteter som känns mer relevanta för det samhälle vi lever i idag. Då var hushållningssällskapet och hemslöjdens organisation och verksamhet avgörande för slöjdtraditionernas överlevnad eftersom de verkligen värnade om att tillvarata kunskaper som var på väg att försvinna.

Efter vår litteraturgenomgång antog vi att undervisningen av slöjdfärdigheter numera helt och hållet hade överförts till utbildningssystemet inom skolan. Dock medförde vår undersökning nya uppgifter som förvånade oss. En av informanterna i vår enkätundersökning nämnde nämligen att hon parallellt med skolslöjdsundervisning ägnade sig åt ideellt arbete i det lokala hemslöjdsgillet. Fantastiskt att det fortfarande finns eldsjälar kvar som orkar engagera sig även på fritiden och som brinner för att föra kulturarvet vidare. Om vi tolkat texten rätt ansåg hon att detta utgör ett komplement till skolslöjden då hon nämnde att undervisningstimmarna

i slöjden är för få. Dessutom menade hon att slöjden ofta får stå tillbaka gentemot andra ämnen. I Borgs forskningsresultat (1995) svarade flera informanter att de befarade att slöjdamnet skulle få allt mindre utrymme i framtidens skola. Eftersom de kände sig som bärare av ett specifikt kulturarv var detta ett starkt argument för bibehållen eller utökad slöjd.

I intervjuundersökningen hävdade ytterligare en informant att vi måste ta hjälp av hemslöjdsföreningar och hemslöjdsgruppen, därför att skolslöjden inte är tillräcklig för att förmedla kulturarvet. Denna uppgift överraskade oss en del då vi trodde att detta synsätt inte längre var aktuellt bland slöjdlärare idag. Vi har inte undersökt i vilken utsträckning hemslöjdsföreningar arbetar med detta i dag och det har inte heller varit vår avsikt med uppsatsen. Vi anser att istället för förlita sig på ideella föreningar bör vi förespråka mer undervisningstid för slöjdamnet i skolan.

Resultatet av vår undersökning visar att flera informanter anser att bristen på tid är ett hinder för att fullfölja sina intentioner. De uppgav också att slöjdprocessen, där eleven arbetar utefter egen idé till färdig produkt, också tar mycket tid i anspråk. Eftersom denna arbetsform är individualiserad kan det på grund av tidsbrist vara svårt att få in helhetsperspektivet för varje elev. Helhetsperspektivet anser vi vara en förutsättning för eleverna att tillägna sig kulturarv och slöjdtraditioner. Därför är det befogat att argumentera för mera undervisningstid i slöjdamnet när vi kommer ut i skolans verksamhet.

Vårt huvudsyfte med vår uppsats var att ta reda på hur slöjdlärare arbetar med att förmedla det svenska kulturarvet och slöjdtraditioner till eleverna i sin undervisning. Informanterna uttryckte att det är de gamla teknikerna med tradition som är viktigast att eleverna undervisas i. Nästan samtliga betonade vikten av att kunskaperna ska omsättas praktiskt och i ett sammanhang. Detta är förenligt med det sociokulturella perspektivet, som är den teori som genomsyrar vår uppsats och även i vår kommande yrkesverksamhet inom skolslöjden. Flera intressanta arbetssätt som skapar helhetsbilder av svensk kulturtradition nämndes i vår enkätundersökning. Att ge eleverna ett helhetsperspektiv anser vi vara en förutsättning till att väcka intresse, förståelse och motivation inom området.

Vi instämmer också med Soujanen (2000) som anser att i slöjden borde behärskande av egna tekniker förflyttas till helhetsuppfattning av formgivnings och tillverkningsprocesser. Hon skriver vidare att den teknologiska utvecklingen blir allt snabbare och i framtiden blir den teknologiska förståelsen lika viktig som läs- och skrivförmågan på sin tid. Men hennes påstående att slöjden kommer att innebära en övergång från ett mekaniskt handarbete till utnyttjandet av ny teknologi vill vi inte hålla med om. På denna punkt kanske vi har konservativa ståndpunkter men vi är båda övertygade om att behovet av manuellt, kreativt skapande kommer att kvarstå och vara bestående i dagens och framtidens samhälle. Denna aspekt på slöjdande lyfter en av våra informanter fram enligt följande citat:

Kicken av att känna att man gjort något själv är en viktig känsla samt den yttre fysiska tillfredsställelse som en taktil närhet till materialet ger vilket även skänker eleven ett psykosocialt inre lugn (D).

Men samtidigt är vi inte negativa till utan inser betydelsen av att hänga med i den snabba teknologiska samhällsutveckling som råder idag. Vi tycker det är viktigt som en av informanterna gjorde när hon använde sig av dataprogram vid undervisning av ämnesområdets historik. Detta överensstämmer med vad Nygren–Landgårds (2003) ansåg, nämligen, att om slöjdekulturen skall vara intressant att föra vidare till nästa generation bör eleverna få möjlighet att bekanta sig med ny slöjdteknologi. Säljö (2005) förklarar att man bör vara medveten om att villkoren för lärande förändras där nya tekniker och medierande

resurser börjar användas i samhället. Vår uppfattning överensstämmer här med de båda författarnas. Nu när slöjden inte längre är en livsnödvändighet är det angeläget att som lärare anpassa undervisningen till ett samhälle i förändring.

Ett delsyfte i vår undersökning var att ta reda på i vilken grad slöjdlärarna tyckte det var viktigt att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Resultatet visade att samtliga lärare tycker det är mycket viktigt eller viktigt att eleverna får förståelse och intresse för vårt kulturarv och våra slöjdtraditioner. Vår hypotes var att det inte fokuserades på detta strävansmål i någon större utsträckning, så här blev vi positivt överraskade. Trots att slöjdlärarna tyckte det var viktigt ansåg de inte att de ägnade så mycket tid till att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner i förhållande till sin totala undervisningstid i slöjd. De två svarsresultaten kändes motsägelsefulla därför tyckte vi att det var intressant att fördjupa den frågan i intervjuundersökningen. Där framhöll en informant att: ”allt, oavsett vad vi sysslar med i slöjden, så är det kulturarv till 100 %”. Ju längre intervjun framskred desto mer insåg de flesta att de förmodligen arbetade mer med kulturarv än de tidigare varit medvetna om och intervjun medförde en fördjupad medvetenhet hos informanterna. Vi anser att detta visar att lärare är i behov av mera tid för reflektion och eftertanke i sitt arbete med att tolka målen i kursplanen.

En utav frågorna som vi ställde i denna undersökning var, vad slöjdlärare anser tillhöra det svenska kulturarvet inom skolslöjden. Det generella var att samtliga informanter i vår undersökning ansåg att det var gamla hantverkstekniker som utgjorde det svenska kulturarvet inom skolslöjden, vilket också stämde överens med resultaten från Borgs två avhandlingar (1995, 2001). Borgs forskningsresultat (1995) visade att de textillärare hon intervjuat kände ett större engagemang nu än för 20-30 år sedan för att de traditionella slöjdteknikerna skulle läras ut. Hennes resultat överensstämmer alltså inte med vår hypotes där vi trodde att slöjdlärare numera ägnade mindre tid till kulturarvsförmedling. Hennes forskning (2001) visade också att de intervjuade slöjdlärarna kände sig som kulturbärare med uppgift att försöka bevara slöjdkunskaper så långt som möjligt. De kommentarer om vad som behövde bevaras i framtidens slöjddämne berörde den rent kulturhistoriska delen för att kunna känna igen olika hantverkstekniker.

En av informanterna påpekade det väsentliga i att utgå från elevens erfarenheter och poängterade samtidigt att erfarenheterna varierar beroende på var ifrån man kommer. Denna aspekt utvecklades till en fördjupningsfråga av en informant vid intervjuerna. Det ventilerades därefter i vad som egentligen tillhörde det ”svenska” kulturarvet då vi i alla tider fått influenser från hela världen. Soujanen (2000) förklarar att kulturens värde ökar då världen globaliseras och ju mer internationell människan blir desto större vikt sätter hon på den nationalitet hon tillhör. Hon anser också att slöjdverksamhet alltid har varit starkt kulturbunden. När vi här tar del av Soujanens forskning återkommer våra tankar vi hade från begynnelsen av skrivandet och som var bakgrunden till vår undersökning. Genom att ha kunskap om sitt ursprung beträffande kulturarv och slöjdtraditioner bidrar detta till en positiv identitetsutveckling. Soujanens resonemang sammanfaller med vårt även om hennes utgång från ett världsomfattande perspektiv. Hon skriver att utan egen kulturidentitet, liksom förståelse för andra kulturer, kommer det att vara svårt att klara sig i framtidens internationella värld.

Viktigt att beakta är Homlong (2000) åsikter där förnyelse av gamla hantverkstraditioner skiljer sig från de föregående författarna, Hon ifrågasätter med vilken rätt vi har att förnya en gammal hantverkstradition. Hon syftar då främst på att respektera samernas traditioner. Detta

upplever vi som kontroversiellt och undrar varför vissa kulturarv är mera heliga eller mera värda än andra. Protester från samehåll på 1970- och 80-talet ledde till att man slutade ta upp tennträdsbroderi i lärarutbildningen. En av våra informanter beklagade vid intervjun att det finns brister i slöjdläroplanen med att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner och här ser man en orsak till att det minskat. Om alla etniciteter höll fast vid sitt eget kulturarv och inte lät någon annan ta del av det skulle man ju inte våga låta sig influeras av någon tradition över huvudtaget. Risken med detta är att det bildas kulturarvsrevir som inte kommer allmänheten till gagn.

Vi anser att man ska respektera deras kulturintegritet men det behöver inte betyda att allmänheten inte kan dra nytta av deras traditioner. Vi tycker också att man ska få lov att modernisera och utveckla gamla hantverkstekniker så det passar in i dagens samhällsbehov. Men man måste ha med i åtanke att visa stor hänsyn och respekt för teknikens ursprung så inte hantverket missbrukas. Att vårda är att visa medmänsklighet vilket är viktigt i dagens egoistiska ”jag”-samhälle.

Hartman, m.fl. (1995) menar att dagens slöjd enligt läroplanen har ganska litet gemensamt med den gamla svenska skolslöjden, men han medger att pedagogiska förändringar sker långsamt, så därför lever kanske det gamla kvar i lärosalarna fortfarande. Både Borg (1999) och Nygren – Landgårds (2003) hävdar att läroplanerna har textmässigt blivit alltmer svårtolkade med åren. Enligt det 20-tal lärare som Borg (1995) intervjuade hade de inte förändrat sin undervisning varefter kursplanerna omformulerats. En intressant fråga anser vi är, varför inte slöjdlärare har förändrat sin undervisning varefter kursplanerna förändrats. Antagligen är de rädda om vårt kulturarv och de har svårt att släppa taget om det. Kanske finns liknande tankar även hos beslutsfattarna till kursplanen. Eftersom de textmässigt har blivit alltmer svårtolkade, vilket kan leda till att man vill behålla det gamla och inte införa nya tankar till sitt arbetssätt.

Forskning i framtiden

Under vår skrivprocess slutskede i denna uppsats ställde vi oss frågan om och varför det är viktigt att bevara gamla kulturtraditioner till kommande generationer. Det kommer ju ständigt nya kulturarv och om 100 år kanske kulturarvet utgörs av ålderdomliga datorer. Detta anser vi skulle vara intressant att göra en undersökning om genom att ta del av hur människor i allmänhet uppfattar det.

7.3 Sammanfattning–Diskussion

Vi tyckte det var viktigt och tycker fortfarande det är viktigt att bevara kulturtraditioner till kommande generationer. Ett av slöjdens strävansmål innefattar dessutom att eleverna skall få kännedom om det historiska perspektivet. Vår hypotes var att vi trodde att betydelsen av slöjddämnet förändrats och att det inte fokuserades på förut nämnda strävansmål i någon större utsträckning. Genom vår undersökning har vi kommit fram till att slöjdlärare fortfarande tycker det är viktigt att elever utvecklar intresse och förståelse för kulturarv och slöjdtraditioner. Det som förbryllade oss var att de trots detta ägnade lite tid till att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Vid fördjupning av frågan i intervjuform framkom det däremot att slöjdlärarna arbetade mer med detta än de tidigare varit medvetna om. Vid närmare eftertanke insåg de att alla tekniker eleverna arbetar med bär på ett kulturarv.

Samtliga slöjdlärare i vår undersökning ansåg att hantverkstekniker med tradition utgjorde kulturarvet. Detta var intressanta uppgifter för oss att ta del av då det visade sig vara generellt för alla. Visserligen var kanske inte resultatet så överraskande då det stämmer överens med tidigare forskningsresultat i frågan. Våra resultat visade att de flesta informanter poängterade att det var viktigt att eleverna lärde sig i ett sammanhang och de betonade också vikten av att utgå från varje elevs erfarenhet. Deras utgångspunkter i undervisningen sammanfaller således med den sociokulturella teorin. Detta är också det vetenskapliga perspektiv som känns mest relevant för oss i vår kommande yrkesverksamhet. De didaktiska vinster vi har haft genom att göra den här undersökningen är att vi fått konkreta tips på arbetsformer som fångar elevernas intresse för kulturarv och slöjdtraditioner. Våra kontakter med informanterna gav inspiration till att arbeta på sådant sätt att eleverna får ett helhetsperspektiv av kulturarv och slöjdtraditioner.

En av våra slutsatser är också att användandet av nya medierande redskap i undervisningen är ett sätt att försöka fånga fler elevers intresse och motivation. Vi tycker det är viktigt med att bevara kulturarv och slöjdtraditioner men ändå anpassa dem till det samhälle vi lever i idag.

8 Slutord

Den här undersökningen tillförde oss att vi fick förslag på arbetsformer hur man kan förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Vi har också fått bekräftat att en förutsättning för att eleverna skall få ett helhetsperspektiv på kulturtraditioner är det angeläget med utökade undervisningstimmar i slöjd. Dessutom behövs mer tid till reflektion för slöjdlärarna att tolka kursplanens tvetydliga formuleringar.

9 Referenslista

- Borg, K. (1995). *Slöjdämnet i förändring 1962 – 1994*. Linköping: Linköpings universitet
- Borg, K. (1999). *Läroplanen stöd eller hinder i skolslöjdens utveckling 1: Nordisk pedagogik*. nr 2, 1999, vol. 19, (ss. 121-129).
- Borg, K. (2001). *Slöjdämnet: intryck – uttryck – avtryck*. Linköping: Linköpings universitet.
- Danielsson, S. (1973). *Hand och Tanke 100 år textil*. Stockholm: Nordiska museet
- Dewey, J. (1980). *Individ, skola och samhälle. Pedagogiska texter av John Dewey. Urval, inledning och kommentarer av Sven G. Hartman och Ulf P. Lundgren*. Stockholm: Natur och kultur.
- Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Halvorsen, E.M. (2001). Slöyd i et kulturbegrepslig perspektiv. Ingår i: J. Sandven (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap. B: 11/2002* (ss. 20-42).
- Hartman, Sven G., Thorbjörnsson, H. & Trotzig, E. (1995). *Handens pedagogik. Kulturarv och utveckling i skolslöjden*. Linköping: Linköpings universitet.
- Homlong, S. (2000). Tradition som inspiration. Ingår i: U. Soujanen och M. Porko-Hudd (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap. B:8/2000* (ss.151-165).
- Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan- hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap*. Göteborg: ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS
- Johansson B., Svedner, P-O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala. Kunskapsföretaget i Uppsala AB Läromedel och utbildning.
- Kontturi – Salmi, A. (2002). Slöjdundervisning i ett föränderligt samhälle. Ingår i: J. Sandven (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap. B:12/2003* (ss.153-159).
- Lindfors, L. (1999). Nordfo i tiden – aktuella forsknings- och utvecklingsaktiviteter. Ingår i: M.Porko (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap. B:6/1999* (ss. 5-10).
- Läraryrket, Lärarens handbok. Lpo94, (2002). *Skollag, läroplaner och yrkesetiska principer*. Solna: Tryckindustri Information.

Moe, E. (2004). Kunst og håndverksfaget i grunnskolen. Ingår i: G. Guttorm och J. Sandven (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap. B:13/2004* (ss.289-299).

Nationalencyklopedin (NE), (1996). Hämtad 2007-04-23, från <http://www.sv.wikipedia.org/wiki/kulturarv>

Nobel, A. (2000). Handen, lärandet och den mänskliga faktorn. Ingår i: U.Soujanen och M.Porko-Hudd (Red.), *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap. B:8/2000* (ss.117-130).

Nygren–Landgårds C. (2003). *Skolslöjd nu och då - men vad sen?*. Rapport från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr 5 2003.

Skolverket, (2005). *NU-03, Nationella utvärderingen av grundskolan - ämnesrapport slöjd till huvudrapport 253*. Hämtad 2007-04-10 från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1416>

Skolverket, (2000). *Slöjdens kursplan*. Hämtad 2007-01-24 från <http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=23skolform=11sprak=svid=3>

Soujanen, U. (2000). Slöjd och samhällsförändringen. Ingår i: U. Soujanen och M. Porko-Hudd, M. (Red.), (1999). *Techne-serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap. B:8/2000* (ss. 65-98).

Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap*. Falun: Norstedts Akademiska förlag.

Trost, J. (2001) *Enkätboken* Lund: Studentlitteratur.

Trotzig, E. (1988). *”Två uppsatser om tidig svensk skolslöjd. Otto Salomon – en svensk pedagog som fått internationell betydelse. Kvinnlig skolslöjd – ett skolämne växer fram*. Linköping: Linköpings universitet.

Bilagor

Bilaga1. Missivbrev

Göteborgs universitet
Institution för pedagogik och didaktik
Läraryrprogrammet

Kulturarv och slöjdtraditioner i skolans slöjdundervisning

Vi är två Lärostudenter från Göteborgs universitet som har i uppdrag i utbildningen att skriva en C-uppsats, vilket innebär en slutexaminationsuppgift för behörighet i yrket.

Uppsatsens innehåll är vald på frivillig basis och huvudsyftet med *vår* uppsats är att undersöka hur slöjdlärarna utifrån kursplanen arbetar med att förmedla kulturarv och slöjdtraditioner till eleverna. Ett delsyfte som följer är att undersöka i vilken utsträckning slöjdlärarna tycker det är viktigt att förmedla vårt kulturarv och slöjdtraditioner.

Avsikten med denna undersökning är att göra en jämförande studie i förhållande till forskning som redan finns inom området. Vi skulle därför vilja be om din hjälp och vara oerhört tacksamma om ni vill besvara följande frågor om ämnet och skicka tillbaka enkäten i det bifogade frankerade svarskuvertet eller svara via mail (adress se nedan) senast den 2/5 2007. Vi har förståelse för att tidsmarginalen för att svara kan kännas kort, men vi riktar ett stort tack om ni tar er tid till att svara.

Enkäten kommer att skickas ut till ca 40 stycken verksamma lärare. Undersökningen görs helt anonymt. Även om de svar som inkommer via mail – där namnet kan avslöjas, kommer vi med stor hänsyn till er svarade inte redovisa och tydliggöra namnen. När svaren inkommer sammanställs de i form av statistiska tabeller och i löpande text och enskilda svar kommer inte att kunna utläsas.

Om du har några frågor om undersökningen kan du höra av dig till:

Anna Rinnarv – Telefon 0300-542392 alt. 0701 735310
Mailadress: annarinnarv@hotmail.com

Ingela Nilsson – Telefon 0340- 92033
Mailadress: ingelanylsson51@hotmail.com

På förhand tack för din medverkan

Göteborg april 2007-04-23

Anna Rinnarv och Ingela Nilsson
Studenter på läraryrprogrammet Göteborg

